

Rudno bogatstvo kao glavni pokretač ekonomije i uzrok sukoba na prostoru podsaharske Afrike

---

Stubičar, Dejan

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:728789>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-11**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN

DIPLOMSKI RAD br. 87/PE/2016

**RUDNO BOGATSTVO KAO GLAVNI
POKRETAČ EKONOMIJE I UZROK
SUKOBA NA PROSTORU PODSAHARSKE
AFRIKE**

Dejan Stubičar

Varaždin, ožujak 2016.

SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN
Studij Poslovne ekonomije

DIPLOMSKI RAD br. 87/PE/2016

RUDNO BOGATSTVO KAO GLAVNI
POKRETAČ EKONOMIJE I UZROK
SUKOBA NA PROSTORU PODSAHARSKE
AFRIKE

Student:

Dejan Stubičar, 0010176299

Mentor:

doc.dr.sc. Petar Kurečić

Varaždin, ožujak 2016.

Prijava diplomskog rada

studenta IV. semestra diplomskog studija

Poslovna ekonomija

IME I PREZIME STUDENTA	DEJAN STUBIČAR	MATIČNI BROJ	0010176299
NASLOV RADA	Rudno bogatstvo kao glavni pokretač ekonomije i uzrok sukoba na prostoru podsaharske Afrike		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	Mineral wealth as the main initiator of economy and cause of conflicts in Sub-Saharan area in Africa		
KOLEGIJ	Ekonomika i politika međunarodne razmjene		
MENTOR	doc.dr.sc. Petar Kurečić		
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. izv. prof. dr. sc. Goran Kozina 2. doc. dr. sc. Anica Hunjet 3. doc.dr.sc. Petar Kurečić		

Zadatak diplomskog rada

BROJ 87/PE/2016

OPIS

Područje podsaharske Afrike bogato je prirodnim izvorima. Starost podsaharskih stijena obdaruje je ovu regiju zlatom, dijamantima, naftom i plinom. Prema prirodnom bogatstvu podsaharska Afrika trebala bi biti jedna od najbogatijih regija, a ona je upravo suprotno - najsiromašnija regija. Utjecaj rudnog bogatstva usko je povezan s razvojem gospodarstva i povećanjem BDP-a. Gospodarstvo država u regiji pretežito se temelji na iskorištavanju rudnih bogatstva. Prihod od rudarenja služi za otplatu inozemnog duga i temeljni je pokretač gospodarstva i napretka država. Fokusiranjem na iskorištavanje jednog resursa i neulaganjem u ostale gospodarske grane povećava se ovisnost o njemu i raste njegov udio u izvozu i ukupnom BDP-u. Zbog svega navedenog raste i vjerojatnost sukoba. Financijska sredstva, koja su dostupna zbog prodaje resursa, često vode do korupcije u državnim institucijama, ekonomske neučinkovitosti i lošeg upravljanja proračunom. Isti taj prihod omogućava političkim vođama da ostaju na vlasti. Nezadovoljstvo vladom i jednostavna eksploatacija resursa pobunjenicima daje razlog i financije za borbu protiv vlasti. Veliko rudno bogatstvo uz utjecaj ljudske pohlepe usko je povezano sa uzrokom dugotrajnih i čestih sukoba i na taj način donosi siromaštvo i stradanja.

Sub-Saharan area in Africa is abound with natural resources. The age of sub-saharan rocks has provided this region with gold, diamonds, oil and gas. According to the nature resource, Sub-Saharan area is supposed to be one of the richest regions. But, it's quite opposite - sub-saharan area is the poorest region. The influence of mineral wealth is closely related to economy and GDP increase. State economy in region is mostly based on the exploitation of mineral wealth. Income from mining is used for the repayment of foreign debt and it is the main initiator of the state economy and progress. Focusing on exploitation of only one resource and not investing in other economy branches is taking to its addiction, which is causing the growth in its export and in total GDP. It also increases a conflict probability. Financial resources, available thanks to mineral sale, often lead to corruption among the state institutions, economy ineffectiveness and poor budget management. The same income allows political leaders to maintain authority.

U VARAŽDINU, DANA

18.03.2016.

POTPIS MENTORA

P. Kurečić

DIR 01 PE

SVEUČILIŠTE
SJEVER

Predgovor

Kada nam netko spomene Afriku, što nam prvo padne na pamet? Osobno, imam sliku gladne djece i siromaštva. Zbog čega je to tako? Kad pomislim na Afriku ne razmišljam o sjevernom dijelu, nego o području Podsaharske Afrike. Zato ću se u ovom radu baviti upravo tim dijelom Afrike. Zašto ima toliko gladnih na tom području? Svi smo čuli o „krvavim dijamantima“, zašto ih ne prodaju i nahrane gladne? Mislim da to nije toliko jednostavno koliko zvuči. Kako bismo bolje razumjeli što se događa u Podsaharskoj Africi, moramo promotriti čime oni raspolažu, pogledati kojim prirodnim bogatstvima raspolažu. Kako na području koje gledamo ima mnogo prirodnih bogatstva, baviti ću se rudnim bogatstvom i to većinom samo onim najsajnijim, zlatom i dijamantima. Obilje prirodnih bogatstava koje posjeduje područje nije dovoljno da nahrani sve gladne? Zar se novcem ne može kupiti sve? Na promatranom području, dijamanti i zlato jedni su od glavnih pokretača gospodarstva i zapošljavanja stanovništva. Ali postoji i loša strana novca. Područja na kojima su nalazišta zlata i dijamanta, često su središte sukoba. Ratni sukobi, koji se događaju na tim područjima, odnose ljudske živote i „pojedu“ sve financijske prihode. U ovom radu baviti ću se odnosom između prirodnih resursa i njihovom utjecaju na pokretanje gospodarstva. Česti i nemilosrdni sukobi koji traju godinama ovisni su o financijama koje se ostvaruju od krijumčarenja prirodnih resursa. Dijamanti i zlato nisu samo izvor novca i blagostanja, već i izvor stradanja i patnje.

Sažetak

Područje Podsaharske Afrike bogato je prirodnim izvorima. Starost podsaharskih stijena obdarila je ovu regiju zlatom, dijamantima, naftom i plinom. Prema prirodnom bogatstvu Podsaharska Afrika trebala bi biti jedna od najbogatijih regija, a ona je upravo suprotno - najsiromašnija regija. Utjecaj rudnog bogatstva usko je povezan s razvojem gospodarstva i povećanjem BDP-a. Gospodarstvo država u regiji pretežito se temelji na iskorištavanju rudnih bogatstva. Prihod od rudarenja služi za otplatu inozemnog duga i temeljni je pokretač gospodarstva i napretka država. Fokusiranjem na iskorištavanje jednog resursa i neulaganjem u ostale gospodarske grane povećava se ovisnost o njemu i raste njegov udio u izvozu i ukupnom BDP-u. Zbog svega navedenog, raste i vjerojatnost sukoba. Financijska sredstva, koja su dostupna zbog prodaje resursa, često vode do korupcije u državnim institucijama, ekonomske neučinkovitosti i lošeg upravljanja proračunom. Isti taj prihod omogućava političkim vođama da ostaju na vlasti. Nezadovoljstvo vladom i jednostavna eksploatacija resursa pobunjenicima daje razlog i financije za borbu protiv vlasti. Veliko rudno bogatstvo, uz utjecaj ljudske pohlepe, usko je povezano s uzrokom dugotrajnih i čestih sukoba, i na taj način donosi siromaštvo i stradanja.

Ključne riječi: prirodni izvori, zlato, dijamant, sukob, gospodarstvo, Podsaharska Afrika

Summary

Sub-Saharan area in Africa is abound with natural resources. The age of sub-Saharan rocks has provided this region with gold, diamonds, oil and gas. According to the nature resource, Sub-Saharan area is supposed to be one of the richest regions. But, it is quite opposite – Sub-Saharan area is the poorest region. The influence of mineral wealth is closely related to economy and GDP increase. State economy in region is mostly based on the exploitation of mineral wealth. Income from mining is used for the repayment of foreign debt and it is the main initiator of the state economy and progress.

Focusing on exploitation of only one resource and not investing in other economy branches is taking to its addiction, which is causing the growth in its export and in total GDP. It also increases a conflict probability. Financial resources, available thanks to mineral sale, often lead to corruption among the state institutions, economy ineffectiveness and poor budget management. The same income allows political leaders to maintain authority.

Dissatisfaction with the Government and simple exploitation of resources gives a reason and finances to rebels to fight against the power. The great mineral wealth and influence of human greed is closely related to the cause of long-termed and frequent conflicts, which finally causes poverty and suffering.

Keywords : natural resources, gold, diamond, war, economy, Sub-Saharan Africa

SADRŽAJ

Predgovor	0
Sažetak.....	2
Summary	3
1. UVOD.....	1
2. PODSAHARSKA AFRIKA	2
3. EKONOMSKI UČINCI PRIRODNIH IZVORA	8
3.1. Rudnici zlata	10
3.2. Utjecaj rudnika zlata na gospodarstvo.....	11
4. RATOVI ZA PRIRODNE IZVORE.....	17
4.1. Geoekonomske - geopolitičke sukoba	18
4.2. Politička ekologija i sukobi	24
4.3. Iskorištavanje rudnog bogatstva.....	25
4.4. Obilje i nestašica prirodnih izvora kao povod za sukob	25
4.5. Ovisnost o resursima i rizik sukoba.....	26
4.6. Povezanost prirodnih resursa i sukoba	29
5. EKONOMSKI UČINCI RATA.....	30
5.1. Uzroci rata, pohlepa ili nepravda.....	31
5.2. Od prosvjeda do ekonomski isplative pobune	33
5.3. Značenje građanskog rata	36
5.4. Posljedice građanskog rata	39
5.5. Sierra Leone	39
5.5.1. Uzroci rata	40
6. ZAKLJUČAK	42
LITERATURA	43
POPIS SLIKA I TABLICA	47

1. UVOD

Kod promatranja prirodnih izvora možemo zaključiti da su nejednako raspoređeni u prostoru i ne možemo utjecati na njihov geografski položaj. Ovisno o količini prirodnih resursa koje država posjeduje, pretpostavljamo da su i financijski učinci na državni proračun i bogatstvo ljudi proporcionalni. Prema tome, zemlje Podsaharske Afrike trebale bi biti među najbogatijima, ali one to nisu, one se nalaze na najsiromašnijem području svijeta.

Kako to da jedan prostor može biti toliko bogat s jedne strane, dok s druge strane stanovništvo gladije? Kako bismo to pokušali razumjeti, najprije ćemo se upoznati s općenitim informacijama o području. Bogatstvo prirodnih izvora veliki je potencijal za razvoj gospodarstva države u kojoj se oni nalaze. Kako Podsaharska Afrika obiluje prirodnim bogatstvima, u ovom radu fokusirat ćemo se na rudna bogatstva, tj. zlatnu rudu i dijamante. Industrija koja se razvija oko rudarenja zapošljava i hrani, što direktno što indirektno, velik broj stanovništva. Financijskim sredstvima dobivenim od prodaje resursa razvija se infrastruktura, otvaraju škole i smanjuje broj gladnih. Međutim, obilje resursa često je povezano i s problemima koji se javljaju kad resursi ne ispune ekonomski potencijal rasta i očekivanog razvoja. Eksploatacija prirodnih izvora još od vremena kolonijalizma utječe na povećanu mogućnost nasilja i sukoba, pa i ratova. Raspadom kolonijalnih carstava, u većem dijelu nekadašnjih kolonija uspostavljaju se neokolonijalni odnosi, u kojima bivše kolonijalne matice, potpomognute još nekim razvijenim i moćnim državama, i dalje ostvaruju utjecaj kroz kontrolu nad eksploatacijom prirodnih izvora i izvozom prirodnih izvora. Kontrola tržišta i pristup financijama snažan su razlog za nastanak sukoba koji rezultiraju ogromnim ljudskim i materijalnim troškom. Ratovi vezani uz resurse počeli su još od borbe nad kontrolom šuma i divljači kao izvorom hrane, pa do ratova za zlato i dragocjene minerale. Prirodna bogatstva prvotno su povod za ratove, a kasnije i izvor financiranja ratova.

2. PODSAHARSKA AFRIKA

Termin „Podsaharska Afrika“ obuhvaća područje afričkog kontinenta koje se nalazi južno od pustinje Sahare. Geografski gledano, crta razgraničenja je južni rub Sahare.

Nakon posljednjeg ledenog doba sjeverna, odnosno Saharska regija i južna, odnosno Podsaharska regija Afrike su odvojene iznimno oštrom klimom, koja je uzrokovala slabu naseljenost saharske regije te su formirane učinkovitom barijerom između tih dviju regija, kroz koju se jedino prepriječila rijeka Nil. Također su izražene geografske i kulturološke razlike između dviju navedenih regija. Tamnopusiti narodi južno od Sahare se razvijaju u relativnoj izolaciji od ostatka svijeta, u odnosu na one koji žive sjeverno od Sahare koji su bili više pod utjecajem arapske kulture i islama.

Afrika je najstarija i najstabilnija kopnena masa na planeti, stara više od 550 milijuna godina. Većinom se sastoji od ogromnih visoravni, a samo 10% površine se nalazi ispod 150 metara nadmorske visine. U blizini ekvatora se nalaze prašume, ali sjeverno i južno od tog dijela Podsaharske Afrike se nalaze travnjaci s niskim drvećem i savanama. Na jugu se pustinja Kalahari proteže uzduž atlantske obale. Na klimu najviše utječu udaljenost od ekvatora i nadmorska visina. Klima je u visoravnima umjerena. Izmjenjuju se kišne sezone i sezone suša.

Najveći izvor gospodarski važnih metala, posebice zlata i dijamanta, su stijene koje su očvrsnule u ranim ciklusima erupcija na Zemlji. Starost podsaharskih stijena je obdaru ova regija zlatom, dijamantima, bakrom i kromom.

Prihodi iz rudarske industrije zauzimaju središnje mjesto u političkoj ekonomiji mnogih afričkih zemalja, kao i regije u cjelini. U 2001. godini

proizvodnja nafte ostvarila je 20 % BDP-a Podsaharske Afrike. U 2002. godini rudarstvo čini oko 8 % BDP-a Južnoafričke razvojne zajednice i 43 % izvoza u regiji. Globalno gledano, Afrika postaje sve važnija u svjetskoj opskrbi energijom. Očekivalo se da će doprinijeti petini globalnog povećanja proizvodnje nafte i naftnih derivata u razdoblju između 2004. i 2010. godine. Dokazane rezerve su se udvostručile u posljednjih deset godina. Atlantski ocean uz obale Zapadne i Južne Afrike je i dalje jedan od svjetski najaktivnijih područja za istraživanje nafte. Međutim, u mnogim zemljama, rudarska industrija je imala razarajući učinak, što potiče sukob, korupciju i gospodarski pad.

Da se vratimo u povijest, prema nekim genetičarima koji smatraju da kameno oruđe nađeno na ovim prostorima potječe od prije oko 2,6 milijuna godina, Afrika se smatra kolijevkom čovječanstva.

Migracije ljudi su se odvijale u više navrata, najprije naseljavajući istok Afrike, zatim zapad, središnje visoravni i naposljetku, jug. Posljednja migracija na južne regije rezultirala je odlaskom domorodaca, etničkim i jezičnim raznolikostima te početkom korištenja relativno naprednih tehnologija za rad željezom.

Tijekom 1700-tih godina, u Južnoj Africi se širila trgovina robljem i slonovačom. Kao rezultat toga, pokorena plemena su se počela kretati prema sjeveru, na prostore današnje Bocvane, Zambije i Zimbabvea. U Bocvani, na primjer, posljedice preseljenja su rezultirale trgovinom slonovače i kože za oružje europskih trgovaca, koji su počeli nastanjivati unutrašnjost Afrike. Došlo je do oružanog sukoba koji je trajao od 1982. do 1987. godine, a u kojem je vlada pogubila između 20.000 i 30.000 ljudi plemena Nguni.

Ropstvo je uzelo maha kroz racije ili kao posljedica rata, a robovi su se često koristili za fizičke radove. Neki robovi su bili predmet razmjene za robu ili usluge s drugim afričkim kraljevstvima. Javila se potreba i za radnom

snagom na području rudarstva te na plantažama pamuka, žetve, obrade šećera i slično.

Berlinska konferencija, održana 1884. godine, je regulirala europske kolonizacije i trgovine u Africi. Tada se europski interes za Afriku dramatično povećao. Podsaharska Afrika je bila privlačna europskim vladajućim elitama iz ekonomskih, kao i iz rasnih razloga. Afrika je ponudila otvoreno tržište Velikoj Britaniji, Njemačkoj, Francuskoj i drugim zemljama, čime bi se ostvario trgovinski višak. Afrika je bila podijeljena između nekoliko snaga Europe. Kolonijalna sila je bila primorana ekonomski iskoristiti svoje kolonije, jer u suprotnom je to mogla učiniti druga sila i preuzeti teritorij.

U razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, Afrikanci su tražili nezavisnost za svoje države kako bi postigli jednakost, modernizaciju i ekonomski razvoj. Većina podsaharskih država je postigla neovisnost u 1960-tim godinama. Države Južne Afrike, koje tada nisu uspjele postići neovisnost su Angola, Mozambik, Zimbabve, Namibija i Južnoafrička Republika. U velikom broju slučajeva je vojska preuzela političko vodstvo na određeno vrijeme, a bila je dopuštena samo jedna politička stranka.

Pad Sovjetskog Saveza i Istočnog bloka rezultirao je uspostavljanjem uvažavanja i vrijednosti slobodnog tržišta s ciljem donošenja prosperiteta. Države su tada slijedile socijalistički model reformi u svrhu liberalizacije gospodarstva. Kao odgovor unutarnjim i vanjskim pritiscima za promjenom, podsaharske države su također liberalizirale svoje političke procese, dopuštajući oporbenim strankama da organiziraju i omoguće veću slobodu tiska.

Nakon nekoliko godina uzastopnog dobitka za demokraciju, Podsaharska Afrika se našla pred zaprekama te je više država pretrpjelo gubitak. S pozitivne strane, u Demokratskoj Republici Kongo su se uspješno održali

predsjednički izbori, i to prvi u povijesti zemlje te je nastavljen napredak u borbi protiv korupcije, kao i širenje transparentnosti vlade u Liberiji.

Generalno gledano, Podsaharska Afrika je najsiromašnija regija u svijetu, koja još uvijek pati od nasljeđa kolonijalizma, ropstva, korupcije, socijalističke ekonomske politike i međuetničkih sukoba. U regiji se nalazi mnogo najnerazvijenijih zemalja svijeta. Mnoge se vlade suočavaju s poteškoćama u provedbi politike usmjerene na ublažavanje posljedica AIDS-pandemije, kao što je porast broja siročadi.

Iako se afrička nacija nije pridružila razvijenim zemljama, cijeli kontinent zapravo nije potpuno osiromašen. Postoji značajna razlika u bogatstvu. Nacionalni BDP po glavi stanovnika varira od bogatijih država na sjeveru i jugu, do siromašnijih država na istoku. Južnoafrička Republika je daleko najbogatija država na kontinentu, kako prema BDP-u po stanovniku tako i u ukupnom BDP-u, a susjedne države također imaju udio od bogatstva. Male, ali naftom bogate države Gabon i Ekvatorijalna Gvineja, su među najbogatijim državama u Africi. Ali čak i u tim relativno bogatim zemljama postoje ekstremne nejednakosti u dohotku. Sjeverni i južni krajevi regije su bogatiji od tropskih podsaharskih krajeva. Tropski predjeli u Istočnoj Africi imaju tendenciju postati bogatiji i stabilniji, ponajviše zbog svoje duge pred-kolonijalne povijesti trgovine i razvoja. Otoci poput Sejšela, Cape Verde i Mauricijusa su ostali bogatiji od kontinentalnih zemalja, dok su nestabilni otoci Komori ostali siromašni.

Najsiromašnije države su one koje nastaju iz građanskih ratova. To uključuje Demokratsku Republiku Kongo, Sierra Leone, Burundi i Somaliju. U novije vrijeme najsiromašnija regija se nalazi na Rogu Afrike, iako je u povijesti bila jedna od najbogatijih regija Podsaharske Afrike. Etiopija je imala osobito dugu i uspješnu povijest, za razliku od trenutnog siromaštva regije zbog gladi i ratova. Također postoje značajne varijacije unutar samih zemalja. Urbana

područja, osobito glavni gradovi, su uglavnom bogatiji od ruralnih područja. Nejednakost je izražena u većini afričkih zemalja.

Slika 1. Politička karta Podsaharske Afrike¹

U 2006. godini je srednja dob stanovništva u većini zemalja Podsaharske Afrike iznosila manje od 20 godina, dok je u Aziji i Latinskoj Americi iznosila preko 30 godina, 36 u SAD-u, te preko 40 godina u Europi i Japanu. Očekivano trajanje života varira od 61,8 godina u Madagaskaru do 32,6 u Svaziju. U 25 zemalja je očekivano trajanje života ispod 50 godina. U sedam zemalja iznosi 40 godina ili manje. Ove brojke se pripisuju lošem pristupu zdravstvenoj skrbi, niskom životnom standardu, sukobima, a osobito utjecaju pandemije HIV-a / AIDS-a. Dva milijuna ljudi je umrlo od HIV / AIDS-a u

¹ Izvor: <http://www.toniic.com/investing-in-sub-saharan-africa/>

Podsaharskoj Africi do 2005. godine, a broj i dalje raste. Postoji oko 12 milijuna AIDS siročadi.

Podsaharska Afrika se sastoji od 42 države (Slika 1) koje se nalaze na kopnu i šest otočnih država (Madagaskar, Sejšeli, Komori, Cape Verde i Sao Tome i Principe). Mauricijus se ne smatra otočnom državom Podsaharske Afrike zbog etničkog sastava u kojem prevladavaju Indijci, Kinezi i Francuzi. Većina ljudi koji žive u Podsaharskoj Africi govore najmanje jedan od oko šest stotina Bantu jezika, te također govore europskim jezikom bivše kolonijalne sile. Što se tiče vjere, prevladavaju kršćani i muslimani, a manji postotak se odnosi na autohtone religije.

Zabrinutost stvara pandemija AIDS-a koja je već pustošila populaciju Podsaharske Afrike, ostavljajući milijune siročadi i iscrpljenu radnu snagu. Dio problema je i dugogodišnji tretman žena kao manje vrijednih i kao predmet seksualnog iskorištavanja. Širenje mogućnosti za obrazovanjem, posebice u ruralnim područjima, od presudne je važnosti za budući rast Podsaharske Afrike. Oni narodi koji su ulagali u obrazovanje imaju veću stopu pismenosti i bolje su pozicionirani u globalnom gospodarstvu. Mnoge regije ovise o poljoprivredi i izvozu prirodnih resursa poput kave, kakaa i metala. Političko i pravno okruženje utječe na razinu stranih ulaganja. U mnogim zemljama je briga za okoliš stavila u drugi plan iskorištavanje resursa i potrebu za prehranom rastuće populacije, ali to se ne može nastaviti unedogled. Zagađenje, pretjeran izlov ribe i pretjerana uporaba vode u afričkim velikim jezerima, na primjer, već imaju ozbiljne posljedice na okolne zemlje Istočne Afrike.

3. EKONOMSKI UČINCI PRIRODNIH IZVORA

Bogatstvo države prirodnim nalazištima nafte, plina, zlata ili dijamana trebalo bi predstavljati veliku dobrobit i bogatstvo. Prirodni resursi nepravilno su raspoređeni na površini zemlje. Ovisno o količini prirodnih resursa koje država posjeduje, očekuju se i financijski učinci na državni proračun proporcionalan na količinu resursa koje eksploatira. Prema tome, zemlje Podsaharske Afrike trebale bi biti među najbogatijima, ali to nisu, upravo su primjer kako prirodna bogatstva ne donose samo dobro, već i puno zla. Prema tome, obilje prirodnih resursa donosi velike prihode i gledano kroz povijest na primjeru ugljena i željezne rude, donosi rast i razvoj industrije. U tablici 1 navedeni su podaci o svjetskim zalihama nafte, ugljena i prirodnog plina, te zalihe svake pojedine države Afrike za koju su bili dostupni podaci. Iz tablice možemo iščitati da Afrika ima 8,66 % svjetskih zaliha prirodnog plina todnog plina, 7,64 % sirove nafte i 3,58 % ugljena.

Tablica 1: Prirodni izvori nafte, ugljena i plina u Africi

RESURS	SIROVA NAFTA	UGLJEN	PRIRODNI PLIN
<i>mjerilo</i>	<i>milijardi barela</i>	<i>milijuna tona</i>	<i>trilijuni kubičnih stopa</i>
Svijet	1656,00	979791,00	6973,00
Afrika	126,50	35068,93	604,14
Udio u svjetskoj rezervi %	7,64	3,58	8,66
Alžir	12,20	65,04	159,05
Angola	9,01	0,00	9,71
Botswa	0,00	44,09	0,00
Kamerun	0,20	0,00	4,77

Centralna Afrička Republika	0,00	3,31	0,00
Čad	1,50	0,00	0,00
Kongo (Brazzaville)	1,60	0,00	3,20
Kongo (Kinshasa)	0,18	97,00	0,04
Obala Bjelokosti	0,10	0,00	1,00
Egipat	4,40	17,64	77,20
Ekvatorska Gvineja	1,10	0,00	1,30
Etiopija	0,00	0,00	0,88
Gabon	2,00	0,00	1,00
GHA	0,66	0,00	0,80
Libija	48,36	0,00	53,18
Malavi	0,00	2,20	0,00
Mauritania	0,02	0,00	1,00
Maroko	0,00	134,48	0,05
Mozambik	0,00	233,69	100,00
Niger	0,15	77,16	0,00
Nigerija	37,07	209,44	180,49
Ruanda	0,00	0,00	2,00
Somalija	0,00	0,00	0,20
Južnoafrička Republika	0,02	33241,30	0,00
Sudan	5,00	0,00	3,00
Svazi	0,00	158,73	0,00
Tanzania	0,00	220,46	0,23
Tunis	0,43	0,00	2,30
Uganda	2,50	0,00	0,50
Zambija	0,00	11,02	0,00
Zimbabve	0,00	553,36	0,00

Izvor: U.S. Energy Information Administration. <http://www.eia.gov> (pristupljeno 27. veljače 2016)

Međutim, obilje resursa često je povezano i s problemima kad resursi ne ispunje ekonomski potencijal rasta i očekivanog razvoja. Zlato, dijamanti i ostala rudna, tj. prirodna bogatstva često su razlog zaoštavanja sukoba i izbijanja novih sukoba, kao što je sukob u Demokratskoj Republici Kongo ili sukob u Nigeriji, Liberiji, Sierra Leoneu, Obali Bjelokosti i Angoli. U svim državama, svaka sukobljena strana želi doći do kontrole nad prirodnim bogatstvima tako da političari, vojska i lokalni pobunjenici djeluju s istim ciljem a to je da čim veći dio novaca spremi u svoj džep. Unatoč velikim i vrijednim nalazištima rudnog bogatstva, stanovništvo navedenih zemalja gladuje i stradava u svakodnevnim sukobima. Tako je samo u Angoli u građanskom ratu stradalo 500.000 ljudi, u Sierra Leoneu je stradalo 50.000 žrtava. Iako ljudski život nema cijenu u razvijenom svijetu, u Africi već dugi niz godina ljudski životi nisu bitni kad je u pitanju zarada. Strane kompanije koje posluju u Africi i kupuju sirovine iz ratom pogođenih područja, uvelike potpomažu sukobe i genocid. Svojim kupovanjem sirovina omogućavaju zaraćenim stranama da financiraju sukobe, tako da za primjer, militanti iz Sierra Leonea i Angole u godinu dana, od prodaje drva i dijamanta godišnje zarade 400 milijuna dolara, čime financiraju sukobe. Ako promatramo da je Liberija u jednoj godini zaradila 187 milijuna dolara od prodaje drva, pretpostavili bi da je država dobro zaradila, što bi bilo pogrešno, jer je od toga 100 milijuna otišlo na naoružanje, a samo 7 milijuna vladi.

3.1. Rudnici zlata

Uvođenje održive rudarske industije ključna je točka u procesu razvoja mnogih zemalja Podсахarske Afrike koja olakšava prelazak iz lošeg agrarnog sustava u razvijeni industrijski. Rudarstvo može potaknuti rast ostalih gospodarskih grana i poboljšati ukupnu infrastrukturu društva. Kako je u prošlom stoljeću zlato odigralo značajnu ulogu u razvoju SAD-a i Kanade, tako sad ima važnu ulogu u razvoju Južnoafričke Republike i u svim ostalim zemljama u razvoju. Većina zemalja u razvoju suočava se s problemom

nedostatka kapitala i infrastrukture, pa tako i zemlje Podsaharske Afrike. Većina zemalja spomenute regije bogata je neobnovljivim prirodnim resursima, koje prodaje kroz inozemna direkta ulaganja. Radi se o zemljama koje imaju visoki inozemni dug, i kao takve ne mogu financirati tehnologiju za samostalno rudarenje. Razvoj rudnika zlata preko direktnih inozemnih ulaganja donosi mnoge prednosti kao što su financijski priljevi, suvremena tehnologija, izrada prometne infrastrukture, prihodi od poreza, pad nezaposlenosti, kao i razvoj prava i demokracije.

3.2. Utjecaj rudnika zlata na gospodarstvo

Prema istraživanju ekonomskih konzultanata GFMS Podsaharska Afrika proizvodi 25,1 % svjetskog zlata, od čega su, donedavno gotovo tri četvrtine otpadale na Južnoafričku Republiku. Od 1990. godine proizvodnja u ostalim državama se udvostručila, posebice u Kongu, Gani i Zimbabveu. Iako se na tom području rudarstvom bave relativno dugo, još donedavno je to bilo na tradicionalan način, a tek se u novije doba uvodi moderni oblik rudarstva.

U prikazanoj tablici 2 možemo vidjeti ključne izvoznike zlata u Podsaharskoj Africi. Navedeni su podaci za 1997. godinu i 1998. godinu, upotpunjeni s procjenom WGC-a (WORLD GOLD COUNCIL), prikazan je izvoz u tonama i američkim dolarima, i prikazan je postotak javnog duga koji se servisira izvozom zlata.

Iz tablice možemo vidjeti da proizvodnja u Južnoafričkoj Republici pada, dok u mnogim državama koje su se donedavno rudarstvom bavile na tradicionalan način, uvođenjem novih tehnologija raste.

Prema podacima iz 2000. godine države Burkina Faso, Obala Bjelokosti, Gana, Gvineja, Mali i posebno Tanzanija značajno su povećale svoju proizvodnju i izvoz zlata. Postoji veliki potencijal za povećanje proizvodnje u Etiopiji i Sudanu, a u Demokratskoj Republici Kongo nakon rata, proizvodnja

je porasla za oko 10 tona. Utjecaj rudnika zlata u Podсахarskoj Africi predstaviti ćemo kroz države koje proizvode najviše zlata.

Tablica 2: Zlato u Podсахarskoj Africi

	Izvoz 1997 (tone)	Izvoz 1998 (tone)	Ukupni izvoz 1997 (mil. USD)	Izvoz zlata 1998 (mil. USD)	Udio zlata u ukupnom izvozu (%)	Udio izvoza zlata za javni dug (%)
Burkina Faso	2,3	2,7	397	18	4,5	38
Obala Bjelokosti	4	3,4	4085	20	0,5	2
Kongo	9,6	4,8	1395	11	0,8	22
Etiopija	2,8	2,9	604	15	2,5	3
Gana	55,7	73,3	1511	593	39,2	97
Gvineja	7,1	13,1	797	100	12,5	14
Mali	17,1	22	562	202	35,9	272
Namibija	2,3	1,9	1441	27	1,9	-
Južnoafrička Republika	492,5	473,8	30935	5398	17,4	-
Sudan	4,7	5,7	580	49	8,4	86
Tanzanija	5,3	5,5	717	2	0,3	1
Uganda	-	-	671	65	9,7	48
Zimbabve	26,3	27,1	2490	250	10,0	45
Ostali	7,3	7	40893	30	0,1	-
Ukupno	637	643,2	87078	6780	7,8	-

Izvor: World Gold Council, 1999, A Glittering Future?, Kings House, London, England

Južnoafrička Republika

U usporedbi s ostalim državama regije Južnoafrička Republika je najbogatija s BDP-om 3.371 \$ u 1997. godini. Rast gospodarstva u prošlosti je bio sporiji od rasta stanovništva te je nezaposlenost i siromaštvo predstavljalo veliku prijetnju socijalnoj stabilnosti. Veliki broj nepismenih odraslih osoba i pothranjenost djece velik je problem. Produktivnost u industriji je veoma mala a budući da industrija čini gotovo 40 % ukupnog gospodarstva, ne postiže se željeni rast. Na ruralnom području koje zauzima 14 % ukupne površine, živi čak 71 % stanovništva. Izvozom dominiraju rudna bogatstva i poljoprivredni proizvodi, dok se uvoze novac i poluproizvodi.

Iskorištavanje rudnog bogatstva bio je izvor razvoja države i još uvijek ima ključnu ulogu u gospodarstvu. Rudarstvo donosi 8 % BDP-a, od čega je pola direktno od rudarenja zlata i osigurava 37 % ukupnog robnog izvoza u 1998. godini. Osim direktnog doprinosa BDP-u, rudarenje zlata donosi i mnoge neizravne efekte na gospodarstvo.

Slika 2 Karta položaja Južnoafričke Republike²

Rudnici zlata zapošljavaju 2 % radno sposobnog stanovništva, kad uz to dodamo ostala poduzeća koja su vezana na rudarenje zlata, dolazimo do

² Izvor: <http://www.enciklopedija.hr/>

puno većeg broja ljudi koji su indirektno zaposleni zbog rudarenja zlata. Prema izračunu iz 1998. od 257 tisuća zaposlenih, njih 130 tisuća dolazi iz susjednih zemalja te na taj način ostvaruju veliki utjecaj na susjedne zemlje.

Gana

Republika Gana smještena je na sjevernoj obali Gvinejskog zaljeva. Ima oko 25 milijuna stanovnika uz godišnji rast broja stanovništva oko 2 %. Gana je u 2001 godini ostvarila BDP oko 37 milijardi \$ te godišnje raste od 3 % do 5 %. U strukturi BDP-a poljoprivreda čini 40 % , uslužni sektor oko 30 % i industrija oko 30 %. Izvoz prirodnih bogatstva je ključna točka gospodarstva. U ukupnim prihodima od izvoza čak 75 % čini izvoz kakaovca, po čemu je vodeća država u svijetu.

Slika 3 Karta položaja Gane³

Rudarenje je važan čimbenik gospodarstva, a rudarenje zlata dominira tim sektorom. Povećanjem proizvodnje zlatne rude smanjuje se ovisnost o proizvodnji kakaovca kao glavnog izvoznog proizvoda. Gana ima veliki javni dug te upravo zlato pomaže da se taj javni dug smanji, preuzimajući sve veći

---

³ Izvor: <http://www.enciklopedija.hr/>

udio u izvozu. Velika ulaganja u rudarenje zlata dogodila su se od 1985. g do 1995. g. kada se krenulo sa 7 novih rudnika zlata. Povećani prihodi od rudnika zlata pomažu da se reducira visoki javni dug i smanji ovisnost gospodarstva o jednom izvoznom proizvodu.

Zimbabve

Prema podacima iz 2000. godine Zimbabve je jedna od najsiromašnijih zemalja svijeta. U 2008. godini ostvario je BDP od oko 200 \$ po stanovniku, ima stopu nezaposlenosti oko 65 % i 15 % stanovništva oboljelo je od HIV bolesti. Udio poljoprivrede u BDP-u 1990. godine iznosi oko 14 %, a za poljoprivredu je direktno vezano 27 % radno sposobnog stanovništva. U ukupnom izvozu oko 40 % su gotovi proizvodi kao što su tkanine, čelik i drugi metali. Najvažnija izvozna roba je duhan, koji čini više od 20 % ukupnog izvoza. Zlato je na drugom mjestu roba važnih

Slika 4 Karta položaja Zimbabve⁴

za izvoz i najvažnija ruda koja se izvozi. Ima važnu ulogu u privlačenju stranih investicija, zapošljavanju te vanjskotrgovinskoj razmjeni. Otvaranjem

⁴ Izvor: <http://www.enciklopedija.hr/>

novih rudnika proizvodnja zlata raste a time i raste gospodarstvo kroz direktne i indirektne utjecaje.

Mali

Veći dio zemlje nalazi se na području pustinje Sahare, a manji u Podsaharskoj Africi. Mali je jedna od najsiromašnijih zemalja s BDP-om od oko 900 \$ po stanovniku. Gospodarstvo je ovisno o kretanju cijena pamuka i zlata na svjetskom tržištu jer poljoprivreda čini oko 40 % prihoda, a očekuje se da će ga zlato uskoro prestići. Mali je kao i većina država Afrike visoko zadužena, preko 110 % BDP-a. Zlatne rezerve mogle bi biti glavni pokretač novčanih tokova u duljem razdoblju. Izvoz zlata čini oko trećinu ukupnog izvoza. Volumen proizvodnje zlata u zadnjem desetljeću dramatično se povećao te se na taj način servisira vanjski dug. Kako bi se gospodarstvo transformiralo, upravo novčana sredstva dobivena od zlata pomažu u gospodarskim reformama. Ulaže se u razvoj infrastrukture, obrazovanje i daljnji razvoj uvelike ovisi o zlatu.

Slika 5 Karta položaja Mali⁵

⁵ Izvor: <http://www.enciklopedija.hr/>

4. RATOVI ZA PRIRODNE IZVORE

Ovisnost ljudskog društva o prirodnim izvorima, među kojima posebno mjesto imaju neobnovljivi izvori energije, osim što pogubno djeluje na perspektive ljudskog društva u budućnosti, uzrokuje i geopolitička i geoeekonomska suparništva, pa i sukobe. Prirodni izvori, bilo da se radi o najvažnijim suvremenim neobnovljivim izvorima energije poput nafte i plina, ili o strateški važnim mineralima i rudama, neravnomjerno su raspodijeljeni na Zemlji. Iz činjenice da su prirodni izvori raspoređeni u prostoru, iz njihova nejednakog rasporeda i činjenice da su se njihova nalazišta u prostoru pojavljuju poput enklava, proizlazi izrazito geografski karakter prirodnih izvora, ali i geopolitički karakter suparništava i sukoba koji nastaju radi kontrole nad nalazištima i eksploatacijom prirodnih izvora.

Geoeekonomska suparništva, kao i tip sukoba, koji se pojavljuju i traju radi prirodnih izvora, nazvanih i „ratovima za prirodne izvore“ (*resource wars*) značajno, čak i ključno definiraju geoeekonomske i geopolitičke odnose u pojedinim državama, ali i nekim regijama svijeta te pojedine regije čine dugoročno nestabilnima, s vrlo slabim mogućnostima za ekonomski i društveni razvoj koji bi odgovarao većini stanovništva ovih geopolitičkih regija, a ne samo vojno-političkim elitama država.

Cijena sukoba za prirodne izvore nije samo materijalna, nego je i cijena u ljudskim životima vrlo visoka. Istraživanja su pokazala da je tijekom 1990-ih godina u sukobima povezanim s kontrolom nad eksploatacijom prirodnih izvora i profitima ostvarenim od ove eksploatacije, živote izgubilo više od pet milijuna ljudi, od čega daleko najveći dio u Podsaharskoj Africi. Gotovo šest milijuna ljudi postali su izbjeglice, dok je između 11 i 15 milijuna ljudi postalo prognanicima unutar granica vlastitih država.

Uništeni su i značajni dijelovi prirodnog okoliša, na prostorima najveće eksploatacije prirodnih izvora. Istodobno su se male skupine ljudi, kao što su vođe pobunjenika, pripadnici korumpiranih vlada i inozemne korporacije koje

su sudjelovale u kupovini i kasnijoj preprodaji vrijednih prirodnih izvora, obogatile i zaradile milijarde dolara (Renner, 2002: 6). Evidentna je duboka i trajna povezanost globalnog tržišta sirovina s ratovima koji se mogu nazvati „ratovima za prirodne izvore“ (Le Billon, 2004). Ovo tržište, koje je u sve većem usponu, daje za pravo pretpostavljati da će sukobi budućnosti prvenstveno biti sukobi oko prirodnih izvora te da će geoe ekonomska suparništva definirati međunarodne odnose u idućim desetljećima.

Kad je u pitanju uzročno-posljedična veza između ovisnosti o izvozu sirovina i mogućnosti izbijanja građanskog rata, tvrdi se da je najopasnija razina ove ovisnosti 26 posto bruto-društvenog proizvoda. Pri ovoj razini ovisnosti o izvozu sirovina, država ima čak 23 posto mogućnosti naći se uvučena u građanski rat. Istovremeno, ako ne bi bila izvoznica sirovina, ista država, s jednakim ostalim značajkama, imala bi rizik naći se uvučena u građanski rat od samo polovine postotka! Udio izvoza sirovina u BDP-u radikalno utječe na mogućnost izbijanja građanskog rata u nekoj državi (Collier, 2007: 201-202). Postoji i određena razina sličnosti u uzrocima državnih udara i građanskih ratova. Standardni pokazatelji nezadovoljstva, kao što su politička represija i ekonomska nejednakost, ne pokazuju se kao značajniji čimbenici koji bi utjecali na njihovo izbijanje. Međutim, postoje zajednički ekonomski pokazatelji koji ukazuju na izloženost riziku od građanskih ratova i vojnih pučeva, a to su niska razina prihoda stanovništva i spor ekonomski rast (Collier; Hoeffler, 2005: 2).

4.1. Geoekonomsko - geopolitički tip sukoba

Iskorištavanje prirodnih izvora povećava mogućnost sukoba, nasilja i ratova još od vremena kolonijalizma. Ukidanjem kolonijalizma i kolonijalnih carstava, u većem dijelu nekadašnjih kolonija uspostavljaju se post kolonijalni odnosi, gdje nekadašnje kolonijalne matice, uz pomoć drugih razvijenih i snažnih država, kao što je SAD, bivšim kolonijama i dalje utječu na eksploataciju prirodnih izvora i kontrolu nad izvozom prirodnih izvora, od kojih su mnogi

proglašeni strateškim izvorima (npr. rijetki minerali i rude, nafta i posebice uranova ruda). Potreba za strateškim izvorima, te njihovo definiranje kao strateškim, opravdavala je sve načine da se osigura njihova neometana opskrba. Snažne države dozvoljavale su si vojne intervencije, organiziranje vojnih pučeva i državnih udara, te podupiranje diktatora i njihovih upravljačkih režima.

Nakon ulaska u suvremeno razdoblje koje obilježava ekonomski neoliberalizam, po završetku Hladnog rata, između razvijenih i nerazvijenih država još postoje neokolonijalni odnosi. U takvim suvremenim neokolonijalnim odnosima, bogate i razvijene države i primjerice NR Kina sudjeluju u natjecanju za eksploataciju prirodnih izvora u zemljama u razvoju, bivšim kolonijama. Iako ne generiraju izravne vojne sukobe, ova suparništva između država koje u njima sudjeluju, mogu biti izvori povećanog rizika od građanskih ratova i međudržavnih ratova na području država koje obiluju prirodnim izvorima.

U budućnosti bi vojni sukobi mogli biti rezultat potrebe za prirodnim izvorima, kao što su hrana, voda, energija. Sukobi bi u budućnosti manje mogli izbijati zbog ideoloških, vjerskih ili nacionalnih pobuda i obrane časti vlastite nacije, a više zbog potreba za prirodnim izvorima (Schwartz; Randall, 2003).

Suvremeni sukobi u geopolitički nestabilnim regijama svijeta na prvi pogled upućuju da se radi o geopolitičkim sukobima, tj. onim sukobima u kojima je glavni razlog sukoba neposredna, fizička kontrola nad teritorijem koji i ne mora imati znatniju ili gotovo nikakvu vrijednost. Geopolitički sukobi, u smislu kako ih je opisivao Y. Lacoste (Lacoste, 2000), upravo su sukobi za kontrolu nad teritorijem, koliko god taj teritorij bio malen ili bila malena njegova vrijednost, u smislu bogatstva prirodnim izvorima ili iskoristivosti, primjerice za proizvodnju hrane.

Istraživanjem pozadine sukoba otkrivamo da su prisutni vrlo snažni motivi koji se odnose na kontrolu nalazišta, putova dopreme i izvoza prirodnih izvora.

Ratovi za prirodne izvore događaju se oko prostora bogatih prirodnim izvorima, između dvije ili više država, bez nužne kontrole nad teritorijem već nad kontrolom iskorištavanja tih izvora. Geoekonomska suparništva, koji za posljedicu mogu imati sukobe za prirodne izvore, vođena interesima pristupa prirodnim izvorima i kontrole nad putovima njihove dopreme te izvoza na tržišta, kao i kontrole nad financijama od izvoza prirodnih izvora, javljaju se uglavnom zbog osiguravanja kontrole nad iskorištavanjem i upravljanjem izvoza prirodnih resursa u države gdje postoji tržište za istim.

Tablica 3: Razlikovanje ideoloških, geopolitičkih i geoekonomsko-geopolitičkih sukoba

	Ideološki sukobi	Geopolitički sukobi	Geoekonomsko-geopolitički (postgeopolitički) sukobi
Kakvih suparništava su sukobi - izrazi?	Ideološka suparništva i natjecanja.	Geopolitička suparništva.	Geoekonomska suparništva.
Objekt suparništava	Ideološka suprotstavljenost i želja za prevlašću vlastite ili odbacivanjem suprotne ideologije u pojedinoj državi ili regiji.	Teritoriji, neovisno o njihovoj veličini i vrijednosti, u smislu bogatstva prirodnim izvorima i/ili obradivim zemljištem.	Prirodni izvori koji se nalaze na nekom prostoru. Kontrola nad eksploatacijom, i/ili putovima izvoza i/ili prihodima koji se stvaraju od njihova izvoza.
Prevladavajuća razina pojavnosti suparništva	Globalna.	Regionalna (Među)državna.	Globalna. Regionalna.
Primjeri suparništva	SAD-SSSR.	NR Kina-SSSR. Vijetnam-NR Kina.	SAD-NR Kina. Podsaharska Afrika.
Pretežito razdoblje pojavnosti sukoba	Hladnoratovsko razdoblje.	Od konca 1970-ih do druge polovine 1990-ih godina.	Od 1990-ih godina do danas, s tendencijom jačanja.

Glavni sukoba akteri	Supersile i države „Trećeg svijeta“, koje su bile u više ili manje zavisnom odnosu o jednoj ili drugoj supersili.	Države koje su imale ili imaju teritorijalne aspiracije, zahtjeve i/ili neriješene teritorijalne sporove sa susjednim državama.	Države bogate prirodnim izvorima i izvoznice prirodnih izvora, razvijene i moćne države uvoznice prirodnih izvora.
Prevladavajuće razine pojavnosti sukoba	Regionalna.	Regionalna. (Među)državna.	Regionalna. Unutardržavna.
Primjeri geografske pojavnosti sukoba	Srednja Amerika. Šira regija Bliskog istoka. Podsaharska Afrika. Jugoistočna Azija (do 1975. g.).	Istočna Azija. Jugoistočna Azija (Indokina) poslije 1975. g. Alžirski rat za neovisnost. Vijetnam-Kambodža (1979. g.). Vijetnam-NR Kina (1979. g.).	Podsaharska Afrika. DR Kongo. Sijera Leone. Angola. Nigerija (delta rijeke Niger). Sudan (Darfur).

Izvor: Kurečić, P. Geoeconomic rivalries as the origins of Geoeconomic/Geopolitical Conflict

Kod klasifikacije sukoba kao ideoloških, geopolitičkih ili geoekonomsko-geopolitičkih, treba u obzir uzimati činjenicu da je svaki sukob drugačiji, po svojoj geografskoj pojavnosti, sudionicima, značajkama i trajanju. Sukobi mogu imati značajke i ideoloških i geoekonomsko-geopolitičkih sukoba, jer traju dovoljno dugo da bi se međunarodne okolnosti toliko promijenile i izgubila se ideološka crta koja je postojala te ostao samo interes za kontrolom prostora gdje se nalaze prirodni izvori. Primjer takvog sukoba bio je rat u Angoli, koji je trajao gotovo tri desetljeća, a započeo je sredinom 1970-ih godina.

Da li suvremeno razdoblje, u kojem se svijet sada nalazi, u kojem su ideološka suparništva uglavnom zamijenili geopolitički sukobi, koji se sada mijenjaju u geoekonomska suparništva, zahtijeva i redefiniciju pojma „geopolitički sukobi“ ili uvođenje novog pojma „geoekonomsko-geopolitičkih sukoba“, koje neki autori nazivaju i „postgeopolitičkim sukobima“.

Kako se radi o suparništlima u kojima je sadržana potreba za neizravnom kontrolom prostora na kojem se nalaze prirodni izvori, tj. kontrola nad iskorištavanjem istih, te ako se poveća interes drugih oko kontrole moguće je da dođe do geopolitičkih sukoba. Pojam „postgeopolitički sukobi“, ukazuje da ovi sukobi u sebi mogu sadržavati i značajke geopolitičkih sukoba, ali ipak primarno sadržavaju značajke sukoba za prirodne izvore te se priznaje uloga koju u ovim sukobima imaju geoekonomska logika i interesi.

Građanske ratove o međudržavnih razlikujemo prema načinu financiranja. Kod građanskih ratova, pobunjenici ne mogu svoje ratne troškove i borbe iz poreza, dok u međudržavnim ratovima sukobljene strane to mogu. Financijska sredstva pobunjenici traže na sve moguće načine i vrlo često kao najjednostavniji izvor prihoda koriste ilegalnu eksploataciju, krijumčarenje otmice i krađu vrijednih prirodnih izvora. Prirodni izvori koji su svojim volumenom mali, ne traže posebnu tehnologiju za eksploataciju, nije ih teško transportirati i imaju veliku vrijednost, idealni su za krijumčarenje. Dijamanti, skupi minerali, kao i rijetke, skupe vrste drveta spadaju u prirodne resurse poželjne za krijumčarenje.

Eksploatacija prirodnih izvora u ovakvim državama često dovodi do otpora jer se vrši bez obzira na volju lokalnog stanovništva. Lokalno stanovništvo od te iste eksploatacije ne dobiva gotovo ništa, već mu se oduzima zemljište, uništava tradicionalni način života, uništava se okoliš zagađenjem voda, tla i zraka te se povećavaju socijalne razlike. Jedan od uzroka „ratova za prirodne izvore“ su tvrtke koje se bave rudarstvom i eksploatacijom drveta. One uništavaju okoliš i na taj način tjeraju stanovništvo nastanjeno na prostorima na kojima se nalaze rude ili šume, te od eksploatacije ovih prirodnih izvora nemaju ništa osim štete. Većina građanskih ratova, koji nisu započeli kao posljedica težnji da se prisvoji veći dio ili cjelokupna zarada od eksploatacije prirodnih izvora, ubrzo se pretvaraju u sukobe koji imaju izraženu ovu sastavnicu. Geoekonomsko-geopolitičkim sukobi su sukobi za prirodne izvore u kojima se prirodni izvori pojavljuju kao uzroci sukoba zbog

geoekonomske logike sve veće eksploatacije i prisvajanja prihoda od eksploatacije. Ujedno je prisutan geopolitički aspekt ovih sukoba jer je bez barem djelomične kontrole ovih teritorija nemoguće kontrolirati eksploataciju prirodnih izvora.

U posljednjih desetak godina ubrzano raste potražnja za energentima, mineralima, vodom i ostalim prirodnim izvorima. Povećava se broj suparništava i mogućih sukoba oko pristupa i iskorištavanja, kao i samog posjedovanja tih prirodnih izvora. Također se za intervencijama povećavaju volja i odlučnost razvijenih, moćnih država i država koje se ubrzano razvijaju (npr. NR Kina), kako bi osigurale i zaštitile svoje vrijedne izvore sirovina i lokacije na kojima se nalaze prirodni izvori koji su im potrebni. Ove lokacije su obično smještene u nerazvijenim državama te državama i regijama svijeta koje su nestabilne. Shodno tome, postavlja se pitanje jesu li prirodni izvori uzrok ili jedan od uzroka ove nestabilnosti. Ako prirodni izvori to jesu, to potkrepljuje tezu o geoekonomsko-geopolitičkim sukobima kao prevladavajućim sukobima sadašnjosti i bliske budućnosti. Osiguranje dobave sirovina je nužnost kako bi kapitalistička ekonomija mogla funkcionirati te za čije se osiguranje koriste sva raspoloživa sredstva, uključujući vojnu silu. Ove tvrdnje je moguće potkrijepiti primjerima o pojavnosti ili izostanku nasilja i sukoba u prirodnim izvorima bogatim državama.

Geografski raspored nasilja i sukoba daje za pravo tvrditi da su korištenje vojne sile i uplitanje u sukobe povezani s očuvanjem postojećeg svjetskog poretka zasnovanog na tržišnim mehanizmima neoliberalnog kapitalizma kojeg podržavaju najmoćnije države svijeta, a posebice SAD. Geografski raspored korištenja američke vojne sile i njeno uplitanje u sukobe ili čak započinjanja vojnih sukoba (primjerice u Iraku 2003. g.) pokazuje da se vojna sila SAD-a najviše koristi u regijama koje su vrlo bogate prirodnim izvorima ili tamo gdje nestabilnost prijeti postojećim geopolitičkim odnosima u regiji, što može ugroziti postojeći regionalni geopolitički poredak. Osim upletenosti u sukobe, važan moment predstavlja uključenost američkih korporacija u

eksploataciju i izvoz prirodnih izvora iz regija bogatima ovim izvorima, uglavnom kroz poduzeća u zajedničkom vlasništvu ili imaju koncesiju.

4.2. Politička ekologija i sukobi

Politička ekologija je znanost koja se bavi proučavanjem kako politički, socijalni i ekonomski faktori utječu na okoliš. Najvažnija uloga je pristup iskorištavanju prirodnih resursa koji imaju veoma važnu ulogu u strukturiranju ekonomskog pa tako i političkog položaja neke države. Politička ekologija proučava utjecaje ekonomskog iskorištavanja okoliša na društvene odnose i politiku. Prirodni resursi kroz povijest su uvijek imali veoma važnu ulogu u izbijanju sukoba. Ratovi vezani uz resurse počeli su još od borbe nad kontrolom šuma, i divljači kao izvorom hrane, pa do ratova za zlato i dragocjenih minerala. Prirodna bogatstva prvotno su povod za ratove a kasnije i izvor financiranja ratova. Pred kraj Hladnog rata mnoge vlade i pobunjeničke skupine pale su pod utjecaj stranih kompanija na način da su ih primorane angažirati kako bi nastavile svoje političke ili vojne aktivnosti te time dolazi do novog načina ratovanja. U međunarodnoj trgovini došlo je do promjene u političkoj kontroli nad izvorima resursa. Domaće i strane vlade potpomagale su oružane sukobe kako bi se domogle prirodnih resursa, osim prirodnih resursa za financiranje su korištene otmice, reketarenje, onemogućavanje dovođenja humanitarne pomoći. Financiranje iz ilegalnih aktivnosti kao što su trgovina drogom, krijumčarenje dijamanta potpomažu stvaranje korumpiranih režima koji koriste državne resurse, kao što su vojska za privatne potrebe. Takav politički sustav i bogati prirodni resursi povećavaju rizik od oružanih sukoba i onemogućavaju rješavanje na miran način, dogovorom. Na taj način prirodni resursi umjesto gospodarskog rasta i političke stabilnosti donose veliki rizik od političke nestabilnosti, pa i do rata.

4.3. Iskorištavanje rudnog bogatstva

Rudna bogatstva u Africi vade se već 100 godina, ali zbog nedostatka novaca i tehnologije rudna bogatstva crpe strane kompanije koje najviše zarađuju, zemlje u kojima se vadi također zarađuje solidno, no u regiju iz koje se vadi nerijetko odlazi samo mali, gotovo zanemarivi dio novaca. Takvo poslovanje dovodi do napada pobunjenika na strane kompanije. Kompanije relativno jeftino kupuju od korumpiranih vlada pravo na korištenje prirodnih bogatstava. Nezadovoljno stanovništvo, tj. pobunjenici, bez dozvole države vade rudno bogatstvo i tako financiraju svoj ratni prohod protiv države i svih koji se suprotstave. Vlada mora svoj novac, koji je dobila od prodaje prava, iskoristiti na kupnju oružja kojim mora pokušati dovesti u red nasilje i nemire u zemlji. Tako da od onog novca koji dobivaju od rudnog bogatstva nemaju koristi ni vlada, ni narod, jer se sve potroši u međusobnim sukobima. Ako nitko nema koristi, zbog čega se onda događaju ratovi?

4.4. Obilje i nestašica prirodnih izvora kao povod za sukob

Politička ekologija osmišljena je kao kritika protiv nepolitičkog gledanja i depolitizacije istraživanja i razvoja okoline. Politička ekologija rijetko ispituje odnose između same politike i okoliša kroz međusobni utjecaj na izazivanje nesigurnosti i oružanih sukoba, fokusirajući se na socijalne sukobe oko šumskih resursa, zaštićenih područja, poljoprivrednih politika ili industrijskih zona. U pravilu za sada politička ekologija u sebi sadrži vrlo malo politike kakvu poznajemo te od političara nije shvaćana ozbiljno. Ako ratovima koji su povezani s prirodnim resursima pristupimo s povijesnog stajališta, kroz promatranje političkih i socijalnih promjena na navedenim područjima, možemo zaključiti da nemiri vuku korijene iz područja kolonijalizma. Premda ne možemo reći da su prirodni izvori razlog sukoba, možemo reći da je

ljudska potreba ili čak pohlepa za tim istim resursima, u kombinaciji sa političkom ekonomijom, razlog sukoba.

Imamo dva pristupa političkoj ekologiji prema oskudnosti resursa, one kojih ima u izobilju i onih kojih nedostaje. U oba slučaja društvo je suočeno sa specifičnim prirodnim okolnostima, bilo da je to obilje ili pomanjkanje te kao takvo ima veći rizik od nastajanja nasilnih sukoba. Prioritet svake države na takvom području trebao bi biti da pokuša smanjiti utjecaj prirodnih resursa na stanovništvo, kako ne bi bili primorani boriti se za vlastiti opstanak u slučaju oskudnosti ili boriti se za moć u slučaju izobilja. Umjesto da na sukobe vezane uz prirodne resurse gledamo kao posljedice pohlepe ili oskudice, možemo na njih gledati kao na povijesnu posljedicu povezanosti socijalne podjele i politike upravljanja resursima. Ako analiziramo sukob kao proces koji ima kao nužnu posljedicu restrukturiranje političkih poredaka i komercijalne mreže, kad država postaje dio globalne ekonomije, najčešće kao enklava, u međusobno ovisnom odnosu koji potiče oružane sukobe, te tako izvor snage prestaje biti politička legitimnost, tada nasilna kontrola nad ključnim dijelovima proizvodnog lanca postaje izvor moći. Iz takve perspektive ovisnost o resursima je nasljeđe iz povijesti.

Ovisnost o resursima nije određena samo zemljopisnim položajem i okolnošću da su resursi dar prirode u obilnom ili oskudnom obliku te kao takvi uzrok oružanih sukoba, već proizvod tržišne potražnje za poželjnim dobrima. Mnoge zemlje svoje potencijalne opasnosti od oružanih sukoba riješile su na miran način i pomaknuli su svoje gospodarstvo od samo izvoza sirovina. Mnogi sukobi nastaju upravo kod uključivanja na svjetsko tržište i uvođenje poreza, povećavanja krijumčarenja i ostalih kriminalnih aktivnosti.

4.5. Ovisnost o resursima i rizik sukoba

Ovisnost o resursima je problem povezan s prošlošću globalnog gospodarstva kroz kolonijalne sile, privatne interese međunarodnih kompanija te visokog društva države. U određenoj mjeri, međunarodna

pomoć također se može smatrati resursom, ukoliko stvara ovisnost i može postati bitan dio lokalne strategije rasta. Na razini države ovisnost o resursima je povezana sa slabom efikasnošću ekonomije i velike društveno-ekonomske nejednakosti. Gospodarstva koja su siromašna resursima često rastu brže od resursima bogatih gospodarstava, prvenstveno zbog nepravilnog vođenja gospodarstva i neulaganja u gospodarske grane koje nisu vezane uz eksploataciju prirodnih resursa. Ostali loši ekonomski i organizacijski efekti ovisnosti o prirodnim izvorima uključuju visok rizik od vanjskih prijetnji, veliku fluktuaciju u cijena resursa i relativno nizak gospodarski rast zbog zanemarivanja ostalih gospodarskih grana i njihove loše ekonomske povezanosti te loše političke raspodjele visokih prihoda od iskorištavanja resursa. Financijska sredstva koja su dostupna zbog iskorištavanja resursa, često vode do korupcije u državnim institucijama, ekonomske neučinkovitosti i lošeg upravljanja proračunom. Preoptimistične prognoze prihoda od iskorištavanja resursa i zaduživanje na temelju njih kao jamstva, često dovode do visokih dugovanja i korupcije što dovodi do neproduktivnih poslova.

Velika izdvajanja države za sigurnost pružaju veliku mogućnost korupcije i samim naoružavanjem potiče se i dodatno naoružavanje potencijalnih neprijatelja jer se osjećaju ugroženo. Prihod od resursa omogućavaju političkim vođama da ostaju na vlasti i uspostave režim koji nagrađuje pristaše i kažnjava protivnike. Organizacijski dogovori i mreža partnera povezanih s iskorištavanjem resursa oblikuje politiku moći. Izrazito velik prihod od resursa može čak omogućiti vladarima, kao što je primjer u nekim zemljama izvoznicama nafte, da potkupe ukupno stanovništvo. Takvo veliko bogatstvo je destimulirajuće za vladare da potiču ostale grane gospodarstva kako bi zadržali svoju političku snagu. Države ovisne o resursima koje imaju pohlepnu vladu koja služi samo vlastitim interesima, suočene su sa velikim rizikom od nasilnih sukoba. Transformacija prirode u dobra namijenjena tržištu je isključivo politički proces kroz donošenje prava na korištenje resursa, organizaciju rada i raspoređivanje prihoda. Prema ocjeni demokracije i legitimitetu vlade možemo pretpostaviti rizik od nasilja prilikom

same transformacije prirodnih dobra u tržišna. Sama transformacija može proći u suradnji i miru, a može biti i praćena nasiljem. Pristup benefitima koji nastaju iskorištavanjem prirode često je usko povezan s društvenom pozicijom ili nekim drugim obilježjem, kao što je politička stranka, vjerska ili narodna pripadnosti te je ostalima pristup onemogućen, a iz tog razloga dolazi do sukoba.

Motivacija i financiranje sukoba je olakšano zbog velike podložnosti za oporezivanje i otimanja primarnih prirodnih bogatstva. Otimanje i pljačka često su uzrokovani činjenicom da je do resursa veoma jednostavno doći, te tako obje sukobljene strane mogu bez velike organiziranosti i znanja iskorištavati resurse, eksploatacija je relativno jednostavna, nema zahtjevnih tehnologija i nije potrebo graditi infrastrukturu, no prirodne resurse ne možemo preseliti i moramo ih vaditi na područjima gdje ih nađemo. Kao prirodni resursi dobivaju na značaju za zaraćene strane, tako se oko područja od velikog gospodarskog značaja fokusiraju vojna uporišta, te kao takva postaju kritične točke za izbijanje sukoba. Sukobljene strane imaju iste interese te suprotna strana također želi utvrditi svoje položaje i pokušati kontrolirati područja na kojima su glavni izvori prihoda. Priroda i položaj resursa igraju ključnu ulogu u oblikovanju položaja sukobljenih strana. Naime, radi se o tome da vojska obično ima jedan centar moći iz kojeg štiti područja na kojima su resursi. Što su resursi udaljeniji od centara moći, to im je teže pristupiti, veći su troškovi kontrole i zaštite. Stanovništvo zbog nemira seli na područja koja su sigurnija, ostavljajući iza sebe opustošeno nenaseljeno područje. To vodi do promjene ekonomskih politika i socijalno-političkih promjena. Gospodarske aktivnosti za vrijeme primirja ograničena su strukturno i geografski, sa promjenama na gore uz veliki porast ilegalnih aktivnosti. Takva situacija ima veliki utjecaj na oružani sukob u gospodarstvu koje je temeljeno na iskorištavanju resursa, vođe se mogu suočiti s problemima oko zadržavanja saveznika i kontroliranja svojih podređenih. Vođe moraju osigurati kontrolu na trgovačkim putevima i putevima novca kako bi mogli kontrolirati svu trgovinu. Vojskovođe oduzimaju sve, a nerijetko

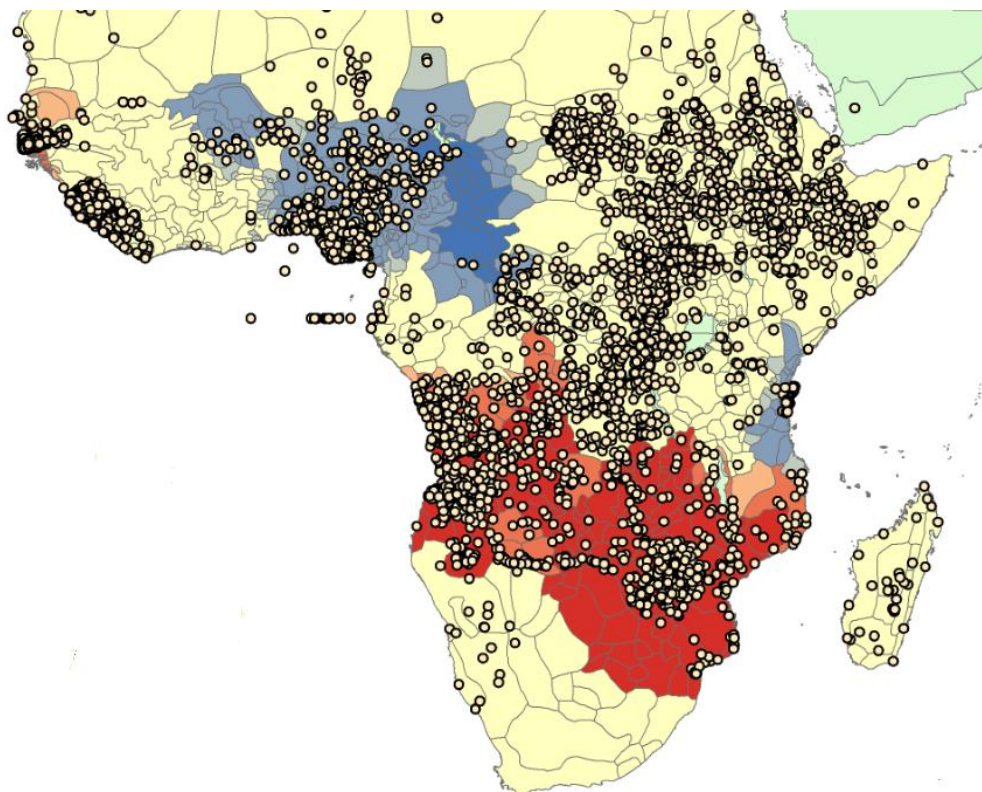
koriste i prisilu nad samim vojnicima i obiteljima uz pokolj i masakr, samo da ostanu na vlasti

4.6. Povezanost prirodnih resursa i sukoba

Visoka ovisnost neke zemlje na prihode iz prirodnih izvora donose veću mogućnost sukoba u toj zemlji. Povezanost između prirodnih resursa i rizika od građanskog rata možemo promatrati prema udjelu sirovina iz prirodnih izvora u BDP-u. S povećanjem udjela prirodnih izvora u BDP-u povećava se i rizik od sukoba, i ako dođe do sukoba duljina trajanja sukoba, dok s povećanjem prosječnog dohotka po glavi stanovnika pada rizik od sukoba. Kad promatramo građanski rat u nekoj državi, imamo pobunjenike protiv vlasti i razlog zbog kojeg se bune. Dva su bitna razloga nastajanja sukoba, sociološko –ekonomski i politički. Politička teorija usmjerena je na političko uređenje države, vjersku i etničku pripadnost građana. Prema sociološko-ekonomskoj teoriji nastajanja sukoba u Africi možemo govoriti o dosadašnjim sukobima koji su posljedica borbe za bogatstvom a ne preživljavanjem. Korištenje prirodnih resursa teško se oporezuje, ali ipak donosi veliku zaradu i kao takvo je privlačno vladajućoj strukturi vlasti, i onima koji to nisu. Prema istraživanju Colliera i Hoefflera (2004.) koji su analizirali 54 velikih ratova u novije doba s ciljem da usporede utjecaj izvora prirodnih resursa s nastankom rata. Oni su uspoređivali zemlje s udjelom izvoza prirodnih resursa od 10 % i 25 % u ukupnom BDP-u. Uz uvjet da se ostale karakteristike ne mijenjaju, došli su do zaključka da se u pet godina rizik od pojave rata povećava od 11 % na 29 %. Prema istraživanjima možemo zaključiti ovisnost o prirodnim resursima donosi veliku mogućnost rata. Separatistički ratovi u Africi najčešće se događaju na područjima koja su udaljena od glavnog grada, na nepristupačnom terenu koji je i često na samom rubu države, i takvi ratovi se događaju zbog kulturne, etničke i povijesne pripadnosti.

5. EKONOMSKI UČINCI RATA

Tijekom razdoblja od 1965. do 1999. godine, rizik građanskog rata je sustavno povezan s nekoliko ekonomskih uvjeta, kao što su zavisnost robnog izvoza i niskog nacionalnog dohotka. Na rizik su također utjecali nejednakost, nedostatak demokracije, etničke i vjerske podjele. Građanski ratovi nastaju tamo gdje su pobunjeničke organizacije financijski održive. Uzrok građanskog rata je financijska održivost pobunjeničkih organizacija, po čemu se razlikuje od međunarodnog rata. Vlade mogu uvijek financirati vojsku iz poreza te se tako uvijek mogu boriti. Zbog ekonomske dimenzije građanskog rata su vlade i međunarodne zajednice propustile mogućnost za promicanje mira. Na slici 6 imamo prikazane žarišne točke sukoba na prostoru Podsaharske Afrike iz koje možemo zaključiti da je veći dio teritorija pogođen veoma učestalim sukobima.

Slika 6 Karta sukoba⁶

⁶ Izvor: <http://peterslaron.com/2011/01/19/african-conflict-and-ethnic-distribution/>

5.1. Uzroci rata, pohlepa ili nepravda

Popularna percepcija gleda na sukob kao protest motiviran nepravdom, a pobunjenici su zapravo junaci koji se bore protiv nepravde. No ona bi mogla biti pogrešna budući da oblikuje govor na način da sama stvara konflikte. Strane u građanskom ratu ne šute, one nude objašnjenja za svoje postupke. S druge strane, ekonomisti gledaju na sukob prilično drugačije. Ekonomska analiza gleda na sukob više kao na oblik organiziranog kriminala, zbog produktivnih gospodarskih aktivnosti. Obje sukobljene strane će izvršiti veliki napor u cilju uspostavljanja dobrih odnosa s javnošću i zaposliti profesionalce koji će ih zastupati.

Većina pobunjeničkih pokreta je prilično slična organiziranom kriminalu te imaju isti govor. Za razliku od organiziranog kriminala, pobunjenički pokreti trebaju dobre međunarodne odnose s javnošću, što im je potrebno za motiviranje svojih novih snaga i zato jer su djelomično ovisni o međunarodnoj financijskoj potpori. Svoje nove snage trebaju motivirati za ubijanje, jer za razliku od mafije, pobunjenička organizacija će se morati boriti protiv vladinih snaga za svoj opstanak, te si ne može priuštiti biti smatrana zločincem, to ne bi bio dobar publicitet. Također mora razviti govor pritužbi da bi organizacija funkcionirala. Organizacija se također mora oglašavati u svrhu promocije. Prema ekonomskom gledištu na sukob, pritužba nije niti uzrok sukoba, niti slučajan nusprodukt toga. Umjesto toga, osjećaj pritužbe namjerno izaziva pobunjeničke organizacije te može biti temeljni razlog za pritužbe, ili kao predrasuda. Organizacija jednostavno treba stvarati osjećaj pritužbi, inače neće uspjeti kao organizacija i nestat će.

Ovo tumačenje sukoba ne dijele pobunjeničke organizacije, niti ljudi koji ih iskreno podržavaju. Uspjeh čini pravda borbe. S druge strane, ekonomska teorija sukoba tvrdi da je motivacija sukoba nevažna, već je bitno može li se organizacija sama financijski održavati. Objektivnim razlozima za pritužbe određuju hoće li neka zemlja doživjeti građanski rat. Pobunjenička

organizacija može biti motivirana pritužbama ili žudnjom za stjecanjem moći. Ekonomska teorija sukoba pretpostavlja da su pritužbe i žudnja za moći zapravo više ili manje jednake u svim društvima. Prema trima različitim teorijama, pobuna može biti motivirana pohlepom, žudnjom za moći, i pritužbama, ali u svakoj od teorija se svodi na to da do pobune može doći samo ako pobunjenici smatraju da mogu dobro proći u ratu. Sve tri varijante impliciraju da pobunjenici nisu nužno junaci koji se bore za vrijedan cilj, no također se mogu grupirati kao pobunjenici koji doista jesu junaci koji se bore za vrijedan cilj što objašnjava pojavu konflikta.

Vođe pobunjenika mogu vjerovati u vlastitu propagandu, no ako su njihove riječi određene ponašanjem, tada riječi imaju malu moć objašnjenja. Oni koji iz daljine pružaju podršku pobuni se zalažu za pritužbu, no mogu vrlo jednostavno biti prevareni. Vođe pobunjenika moraju uvijek tražiti nove snage, odnosno „korisne idiote“, kako ih je Lenjin nazvao. Među ljudima koji su najosjetljiviji na govor pritužbe su oni kojima je najviše stalo do ugnjetavanja, nejednakosti i nepravde. Ukratko, ako pobuna predstavlja samu sebe kao ultimativni protestni pokret, to će privući neborbenu snagu, koja inače podržava protestni pokret. Ekonomska teorija sukoba tvrdi da ti ljudi prihvaćaju govor po nominalnoj vrijednosti.

Ne možemo sa sigurnošću tvrditi radi li se o pohlepi ili pritužbi. Dobar primjer za to nam može poslužiti sukob u Sierra Leoneu. Pobunjenička organizacija izvršila je obuku za oko 20 000 novaka i suprotstavila se vladi. Izvršila je uobičajenu litaniju pritužbi te je pridobila široku podršku. Sierra Leone je, međutim, jedan od glavnih izvoznika dijamanata i to je bio značajan dokaz da je pobunjenička organizacija bila prilično upletena u ovaj posao. Tijekom mirovnih pregovora, vođa pobunjenika je bilo ponuđeno mjesto podpredsjednika zemlje, što je bio i prihvatio, no to mu nije bilo dovoljno da prihvati mirovni dogovor. Imao je još jedan zahtjev, da postane ministar rudarstva. Slučajevi poput ovog nam pokazuju da se ispod površine može raditi i o nečemu drugom osim o prvotnim pritužbama.

5.2. Od prosvjeda do ekonomski isplative pobune

Ekonomisti su proučavali dinamiku prosvjeda. Prosvjed se smatra javnim dobrom. Ukoliko sam prosvjed uspije u zadovoljenju pravde, svi će imati korist od toga neovisno o tome jesu li sudjelovali u prosvjedu ili nisu. Javna dobra se suočavaju s kolektivnim problemima djelovanja, na primjer, vlada može kazniti ljude koji su sudjelovali u prosvjedu osim kada su sudionici prosvjeda brojčano nadmoćni zatim, većina sudionika u prosvjedu će izgubiti jedan dan prihoda što je ujedno jedan od razloga zašto veći udio prosvjednika čine upravo studenti. Iskušenje je za pobunjenike jače nego za prosvjednike. Prosvjed košta malo, riskira malo, nudi osjećaj građanstva. Pobuna je obveza na puno radno vrijeme, opasna je i ekonomisti predviđaju da je često nepremostiva.

Uvidom u analizu dinamike prosvjeda bi se trebalo vidjeti da li bi uspješan prosvjed bio onaj koji bi eskalirao i da li je to ovisilo o broju sudionika. Pretpostavimo da su potencijalni prosvjednici voljni preuzeti vlastiti rizik. Na početku je malo hrabrih sudionika u prosvjedu te je tada vladi lako kazniti ih, no kako se broj sudionika povećava, tada se smanjuje rizik od kazne za sudjelovanje u prosvjedu, stoga se pokušava što više ljudi uključiti u prosvjed. Može li prosvjed kojeg proučavamo biti neuspjao kada je uključeno nekoliko stotina hrabrih, dok je ostatak društva zastranio ostavljajući ih da se okrenu protiv vlade? Ako su pobunjenici zapravo heroji iznevjereni od mase kukavica i tako dovedeni do nasilnih aktivnosti protiv vlade kako bi zaštitili sebe, tada promatramo jasan uzorak pobune. Jedna implikacija tog uvida u analizu je ta da su raznolika društva ona u kojima će prosvjed zapeti.

Rizik od pobune snažno je povezan trima gospodarskim aktivnostima, a to su ovisnost o primarnom izvozu dobara, niski prosječni dohodak u zemlji i spori rast.

Primarni izvoz dobara je najznačajniji. Ekonomija koja ovisi o izvozu dobara stvara mogućnosti za pobune, te predstavlja značajan plijen pošto ih vlada visoko oporezuje. S druge strane, oporezivanjem ga čine lakim plijenom za pobunjenike. U nekim zemljama se vlada smatra legaliziranim grabežljivcem, gdje su primarna dobra visoko oporezivana kako bi se financiralo državnu elitu. U najgorem slučaju, oni koji su žrtve takvih grabežljivaca ne smiju diskriminirati ponašanje organizacije pobunjenika kao ni ponašanje vlade. Prisutnost organizacije pobunjenika ponire društvo prema građanskom ratu, a troškovi rata će najvjerojatnije prevagnuti troškove vlade. Primarni izvoz dobara je posebno osjetljiv na pljačke i oporezivanje, jer se njihova proizvodnja u velikoj mjeri oslanja na imovinu koja je dugotrajna i nepokretna. Nakon kad su stabla kave zasađena, ona su vrijedna žetve, čak i ako će doći do toga da će mnogo kave morati biti predano.

Rizik od konflikta je veći u zemljama s niskim prosječnim dohotkom, pošto siromašni ljudi imaju jako malo za izgubiti ako se pridruže pobunjeničkoj grupi, pa tako pobunjeničke organizacije pronalaze jeftinu radnu snagu ali također ih tako pronalazi i vlada, no ipak indirektno malu prednost imaju pobunjenici. Na primjer, većina OECD vlade dobiva oko 40 % nacionalnog dohotka kao porezne prihode. U siromašnim gospodarstvima, kao što su Gana i Uganda, u ranim 1980-ih vlada je oporezivanjem ostvarivala samo oko 6 % nacionalnog dohotka. Time se smanjuje sposobnost potrošnje vlade na obranu te time pobunu čini lakšom. U zemljama s niskim prosječnim dohotkom, vlade će izdvojiti oko 50 % svojih prihoda od poreza na primarni izvoz dobara, te je tako izravno ili neizravno njihov osnovni prihod vrlo sličan onom pobunjenika.

Siromaštvo može učiniti ljude očajnima ili ljutima, međutim ta nejednakost ne utječe na rizik od konflikta, pobuna zapravo nije bijes siromašnih već je bijes bogatih. Jedan od načina u kojem pobunjeničke grupe mogu ugrabiti primarni izvoz dobara je taj, ako se dobra mogu odvojiti od zemljišta na kojem su proizvedena. Takvi pokušaji bogatih regija su vrlo česti. Na primjer, pokret

odvajanja u rudonosnoj regiji Katanga u Zairu, zatim ulja za proizvodnju u regiji Biafran u Nigeriji i ulja za proizvodnju u regiji Aceh u Indoneziji koja ima BDP po glavi stanovnika tri puta veći od nacionalnog prosjeka, te uspješno odvajanje regije Eritreje koja ima dvostruki dohodak po stanovniku u odnosu na ostatak Etiopije. Time pobunjeničke grupe nisu samo stvarale korist sebi, već su se borile s političkim povodom, a taj povod su žalbe bogate manjine na plaćanje poreza siromašnoj većini.

Spori ekonomski rast i brzi porast stanovništva pogoduju pobuni. Pobunjeničke organizacije se trebaju brzo izgraditi kako bi stekle nadmoć nad vojskom. Niska razina prihoda, malo mogućnosti za zaposlenje i školovanje, uz mnogo mladih osoba koje traže posao, olakšavaju posao pobunjeničkim organizacijama. Primarni izvoz dobara, niski prihodi i spori rast su koktel koji čini pobune financijski održivima.

Pobunjenička organizacija nije ni mafija ni pokret pobune, već vojska čije manje borbene i obučavane jedinice mogu poraziti veće grupe. No, pobunjeničke organizacije si ne mogu priuštiti godine i godine obučavanja prije operacija. Primjer za to nam može poslužiti Afrika. Prosječna etnolingvistička skupina ima tek oko 250,000 ljudi, od čega je 25,000 mladih muškaraca. Organizacija od 5.000 boraca bi trebala zaposliti 20 % dobne skupine. Raznolikost u društvu na taj način čini pobunjeničke zadatke težima i manju vjerojatnost da dođe do pobune.

Sukob koji se odvija u etnički raznolikim društvima dolazi zbog određene etničke skupine pobunjenika protiv vlade, i u tom slučaju će pobunjenička organizacija biti etnički homogena, pobunjenici će biti etnički drugačiji od većine ostatka društva, a konflikti će izgledati i zvučati kao da su bili uzrokovani etničkim mržnjama.

Kao odličan primjer nam može poslužiti konflikt u Somaliji, koja je svjetski primjer etnički homogenog društva. No kako je to u svim tradicionalnim

društvima, unutar jedne etničke skupine se nalazi mnogo skupina. U početnom razdoblju neovisnosti, politička moć je bila razumno podijeljena unutar tih skupina. No, politički oportunist, Ayees, brzo zapošljava vojsku za svoju skupinu. Isključene skupine su se osjećale ugroženima te su se i one naoružale. Sukob je stvorio ekvivalent inter-etničke mržnje u etnički jedinstvenom društvu. Sličan primjer sukoba se dogodio u Demokratskoj Republici Kongo, čije društvo je etnički vrlo raznoliko. U oba slučaja, sukob je stvorio mržnju unutar grupa. Čak i ako sukob nije prouzročen raznolikostima, on ih aktivno treba stvoriti.

Kada su pobune financijski održive, ratovi će se dogoditi. Kao dio procesa rata, pobunjenička organizacija mora stvoriti pritužbe na vojnu učinkovitost što politizira rat, a rat zatim proizvodi intenzivan politički sukob.

Raznolikost društva čini društvo sigurnijim dok je etnička dominantnost opasna jedini izuzetak od pravila da su homogena društva opasnija od društva s više od jedne etničke grupe, je kada postoji etnička dominacija, odnosno društvo u kojem najveća pojedinačna etnička skupina ima negdje između 45 % i 90 % populacije. Nije teško primijetiti zašto su takva društva opasna. Dovoljno je 45 % stanovništva kako bi grupa imala kontrolu. Dovoljno je da manje od 90 % stanovništva sugerira iskorištavanje moći na način da se prebacuju sredstva iz manjina, no ukoliko manjinu čini manje od 10 % stanovništva, teško da se tu može nešto postići, s obzirom da bi troškovi prebacivanja sredstava mogli biti veći od iskorištavanja sredstava.

5.3. Značenje građanskog rata

Građanski rat je okarakteriziran kao unutarnji sukob s najmanje tisuću bitki popraćenih smrću. Globalno gledano, do sada su bila 73 građanska rata, i u načelu se analizira uzorak u svrhu pronalaženja odgovora zašto su se ti ratovi dogodili među 161 zemljom iz našeg uzorka. U praksi, do nekih građanskih ratova dolazi u situacijama kada, praktično gledano, nema drugih

podataka o zemlji. Znamo da je bio rat, ali ne znamo dovoljno njegovih drugih karakteristika koje bismo uključili u našu analizu. To smanjuje naš uzorak na 47 građanskih ratova. Međutim, to još uvijek nije dovoljno za potvrdu uzorka. Kroz kasnije provedene različite analize je srž rezultata ostala ista.

Da bi se vidjelo koliko su zapravo važni različiti faktori rizika, kao primjer je dobro uzeti samo jednu baznu zemlju, i to onu čije karakteristike su se našle u sredini uzorka, na oko 14 % rizika od građanskog rata u periodu od 5 godina. Nekoliko je najvažnijih faktora rizika.

Jedan važan faktor rizika je taj da zemlje koje imaju značajan udio u dohotku (BDP), koji dolazi od izvoza primarnih dobara, imaju veći rizik od sukoba. Najopasnija razina primarnih dobara iznosi 26 % BDP-a. Kod te razine, inače obična zemlja, ima rizik od sukoba od 23 %. Suprotno tome, kad ne bi bilo izvoza dobara, rizik bi pao na samo 0,5 %. Dakle, bez osnovnog izvoza dobara, obične zemlje su prilično sigurne od unutarnjeg sukoba, a kada su takvi izvozi bitni, društvo je prilično ugroženo. Primaran dobra su stoga veliki dio naše priče o sukobu.

Također su važne geografija i povijest. Geografski gledano, vladi je teže kontrolirati zemlju u kojoj je stanovništvo geografski raspršeno nego da živi na manjem području. U Demokratskoj Republici Kongo, u kojoj stanovništvo živi raspršeno, ima 50 % rizika od sukoba, za razliku od Singapura u kojem stanovništvo živi na manjem prostoru i kojem je rizik od sukoba na 3 %. Također postoje dokazi da je rizik veći na brdovitim zemljištima. Povijesno gledano, ukoliko je zemlja nedavno bila u građanskom ratu, rizik od budućeg rata je visok, po završetku rata taj rizik iznosi 40 % te pada za po 1 % u svakoj sljedećoj mirovnoj godini. Koliko je povijest važna, također ovisi i o veličini dijaspor. Ako je dijaspora neke zemlje veća, tada njezin rizik od sukoba iznosi 36 %, a ako je dijaspora manja tada iznosi svega 6 %. U post konfliktnim situacijama dijaspora čine život opasnijim, pošto često financiraju eksplozive korištene u počinjenim masakrima.

Gospodarske mogućnosti su također važne. Veća koncentracija konflikata je u zemljama koje imaju nisku razinu obrazovanja. Sukob je vjerojatniji u zemljama s brzim rastom stanovništva, što nam pokazuje to da na svaki postotni bod stope rasta populacije se povećava rizik od sukoba za oko 2,5%. Sukob je češći u zemljama koje bilježe gospodarski pad. Ako postoji visoki rizik od građanskog rata, to može odbiti daljnja ulaganja i stoga će se rast usporiti. Brzi rast gospodarstva smanjuje rizik od građanskog rata.

Važni su etnički i vjerski sastav zemlje. Ako postoji jedna dominantna etnička grupa koja čini između 45 % i 90 % stanovništva, to je dovoljno da ga kontrolira, ali nije dovoljno da bi diskriminaciju protiv manjina učinila nevažnom- tada se rizik od sukoba udvostručuje. Etnička dominacija predstavlja problem. Etnička i vjerska raznolikost ne ugrožava društvo već ga čini sigurnijim, sa samo 3 % rizika od sukoba. Etnička i religijska homogenost iznenađujuće čine društvo opasnijim, sa rizikom od 23 %. Prema navedenom, osim u prilično neobičnom slučaju dominacije, raznolikost društva čini društvo sigurnijim.

Svijet je nakon 1990. godine znatno sigurniji i ima manju vjerojatnost od građanskih sukoba. Držimo li gore navedene uzroke sukoba u prosjeku konstantnima, rizik od sukoba je bio samo upola tolik tijekom 1990-ih kao tijekom Hladnog rata. Tijekom 1990-tih su se mijenjali uzroci sukoba, kao na primjer rast prosječnog dohotka po stanovniku, što je također smanjilo rizik od sukoba u odnosu na 1980-te godine. Međutim, neke zemlje su postale ovisne o izvozu dobara te su time sklonije sukobima. Kako bi se predvidio građanski rat, potrebno se usredotočiti na kratkoročne pokazatelje kao što su politički incidenti i porast nasilja. Građanski rat je snažnije povezan ekonomskim i geografskim varijablama nego sa objektivnim pritužbama.

5.4. Posljedice građanskog rata

Građanski rat se pojavljuje kao snažno političko natjecanje vođeno pritužbama. Pobune se tumače kao ultimativni protestni pokreti u kojima se njihovi kadrovi požrtvovno bore protiv ugnjetavanja, no zapravo većina pobuna ne može biti takva. Kada se glavne pritužbe na nejednakost, političku represiju te etničke i religijske različitosti objektivno mjere, one pružaju malu ili nikakvu moć u predviđanju pobuna. U većini društava s niskim prihodima postoji mnogo razloga za pritužbe, ali obično to ne dovodi do pobune. Sukob nema granice između političkih i nasilnih akcija. Zadaci u post-konfliktnim društvima su dijelom, kao i u pre-konfliktnim društvima, smanjiti objektivne faktore rizika.

Tipični građanski rat nanosi ogromnu količinu štete: smrt, bolest i siromaštvo. Posljedice građanskog rata djelomično su ekonomske a djelomično društvene. Završetkom rata je ekonomija oko 15 % lošija nego što bi inače bila. Smrtnost je veća uglavnom zbog bolesti izazvane kretanjem izbjeglica i kolapsa sustava javnog zdravstva. Tipičan rat traje oko sedam godina, ali je potrebno više od deset godina za oporavak. Oko polovice posljedica se javi tek nakon završetka rata. Posljedice osjećaju i susjedne zemlje ekonomskim padom i bolesti koja se proširila preko granica. Troškovi pobunjenika koji su pokrenuli sukob zbog buduće koristi za društvo se izostavljaju, te su njihove odluke pristrane u korist sukoba. Uzimajući sve troškove zajedno, procijenjeni trošak tipičnog građanskog rata iznosi oko 60 milijardi \$, što je više od dvostrukog godišnjeg prihoda od građanskog rata zemlje. Većina građanskih ratova su visoke investicije. Također sugerira da je vrijedno trošiti velike svote da bi se smanjila učestalost dokle god možemo naći intervencije koje su učinkovite.

5.5. Sierra Leone

Sierra Leone je bila britanska kolonija i kao takva podijeljena na dva klasna staleža. Postojao je veliki jaz između bogatih i siromašnih nakon kolonijalnog

doba. Slaba dostupnost obrazovanja i velika razlika između gradskim i ruralnih područja dovela je do političkih i ekonomskih teškoća tijekom cijele povijesti.

Građanski rat u Sierra Leoneu koji je započeo 1991. g., službeno je završio u siječnju 2002. godine, tek nakon vojne intervencije britanske vlade. Iako sukob nije završen, sve dok se vode suđenja za zločine i dok su sjećanja na zločine svježi u sjećanju naroda. Prisilno novačenje djece vojnika od strane RUF –a (Revolutionary United Front) te njihovo ponašanje prema civilima, najveća su strahota ovog rata. Pobunjenički pokret RUF (Revolutionary United Front) potpomagala je susjedna Liberija, koja je dijamanate na međunarodnom tržištu označavala kao svoje. I vlada i RUF zarađivali su velika novčana sredstva prodajući koncesije na nalazišta dijamanata stranim tvrtkama. Vađenje dijamanata zahtijeva minimalna ulaganja u infrastrukturu i mehanizaciju jer je riječ o površinskom kopu mekanog tla. Međunarodne tvrtke, usprkos saznanju o ratu, dolazile su na ta područja zbog jeftine radne snage i niske cijene nebrušenih dijamanata. Ogroman broj djece u Sierra Leoneu unovačen je u sukob, prema procjeni UNICEF-a oko 10.000,00 djece. Više od 50.000 ljudi ubijeno je u dvije godine, gotovo dvije trećine ukupnog broja stanovnika u Sierra Leoneu je raseljeno.

Strašne posljedice rata dovode do pitanja kako je građanski rat mogao dovesti do tolikih žrtava. Kako bi pokušali razumjeti što se dogodilo u ratu, moramo pokušati otkriti razlog zbog kojeg je rat počeo.

5.5.1. Uzroci rata

Iako je Afrika bogata prirodnim bogatstvima, ona je siromašna i nerazvijena. Zašto? Zbog građanskih ratova koji crpe sve resurse. Prema istraživanju Colliera, uzroci sukoba su češće ekonomskih prilika nego nekih drugih razloga. Svoj uzrok izbijanja rata temelji na povezanosti izvoza primarnih sirovina, broju mladih ljudi i needuciranosti mladih ljudi. Rizik od građanskog rata također se povećava s brojem iseljenih građana, tj. s povećanjem

dijaspore, niskom stopom rasta, velikim brojem podijeljenog stanovništva. Većina građana želi promjene i želi rušiti korumpiranu vladu, ali do toga ne dolazi jer su buntovne grupe loše organizirane i podijeljene. Grupe se ne mogu dogovoriti kako bi djelovale zajednički. Tako da je stanovništvo svjesno da pobuna može trajati godinama bez garancije da će se nešto promijeniti na bolje.

Možemo tvrditi da Sierra Leone ima ogromne rezerve dijamanata, i upravo borba za kontrolom nad iskopavanjem dijamanata je ta koja je bila glavni uzrok sukoba. Najveće bogatstvo države postalo je i najveće prokletstvo koje je uzrokovalo desetogodišnji rat. Velika vrijednost dijamanata uzrokovala je građanski rat, ali i financirala dugogodišnje skupo ratovanje. Obje sukobljene strane financirale su se od iskapanja dijamanata, što dokazuje da se upravo najviše borbi odvijalo na dijamentima bogatom području. Procjenjuje se da se RUF kroz zabranjenu trgovinu dijamentima za vrijeme rata godišnje zarađivao oko 200 milijuna dolara. Najveći dio zarađenog novca potrošen je za oružje i streljivo.

Dijamanti su odigrali ključnu ulogu u financiranju rata, ali ne možemo tvrditi da su oni jedini uzrok rata. Veliko nezadovoljstvo ljudi javlja se zbog nepravilnom rasporeda prihoda od iskapanja dijamanta. Od iskapanja dijamanta koristi su imali vlasnici rudnika, mali broj visoke klase i političari koji su prodavali prava na korištenje rudnog bogatstva. Zbog korumpirane i neorganizirane vlade koja nije uspjela naplatiti poreze na dijamante i spriječiti krijumčarenje, raslo je nezadovoljstvo građana i na taj način počeo se razvijati RUF. Koji je za prvotni cilj imao zauzimanje rudnika kako bi pribavili dovoljno naoružanja za preuzimanje kontrole. Iz toga možemo vidjeti da je za rat kriva politika i neznanje upravljanja resursima.

6. ZAKLJUČAK

Područje Podsaharske Afrike bogato je prirodnim izvorima nafte, ugljena, plina, zlata, dijamanta i mnogim drugim. Upravo su prirodni izvori razlog nastanka sukoba i siromaštva. Svaka sukobljena strana djeluje sa sličnim ciljem, a to je da se domogne što većeg dijela financijskih sredstava dobivenih prodajom prirodnih izvora i prodaje prava na iskorištavanje prirodnih izvora. Dijamanti su zbog lagane eksploatacije, velike vrijednosti i malog volumena omiljen izvor financiranja pobunjenika. Omogućili su dugotrajne i brutalne ratove koji su za posljedice imali ogromnu gospodarsku štetu i užasan genocid počinjen nad stanovništvom. Prirodni izvori kao razlog geoekonomskih sukoba definiraju geopolitičke i geoekonomske odnose s ostalim susjednim državama i regijama te na taj način onemogućavaju razvoj gospodarstva i poboljšanje životnog standarda.

Ako država zanemari ostale gospodarske grane i fokusira se samo jednu, taj grani raste postotni udio u BDP-a s kojim raste i mogućnost da će doći do rata. Kod analize razloga sukoba možemo primijetiti da u sukobima ne sudjeluju samo zaraćene strane, već obično tu postoji i treća strana. Prostor na kojem se nalaze prirodni izvori, koji su potrebni nekoj od vojno-političkih velesila, pokušat će zaštititi svoje interese i uključit će se u sukob.

Financijska sredstva koja su dostupna kod iskorištavanja resursa često vode do korupcije u državnim institucijama, ekonomske neučinkovitosti i lošeg upravljanja proračunom. Preoptimistične prognoze prihoda od iskorištavanja resursa i zaduživanje na temelju njih kao jamstva, često dovode do visokih dugovanja i korupcije, što dovodi do neproduktivnih poslova. Velika izdvajanja države za sigurnost pružaju veliku mogućnost korupcije, i samim naoružavanjem potiče se i dodatno naoružavanje potencijalnih neprijatelja jer se osjećaju ugroženo. Na područjima bogatim prirodnim izvorima lagano su dostupna velika financijska sredstva, ali ljudska pohlepa i korupcija, umjesto gospodarskog i socijalnog rasta, donose rat i stradanja.

LITERATURA

Bohannon, Paul and Philip Curtin. 1988. *Africa and Africans*, 3rd ed. Prospect Heights, IL: Waveland Press.

Brunnschweiler, Christa; Bulte Erwin. 2009. *Natural Resources and Violent Conflict: Resource Abundance, Dependence and the Onset of Civil Wars* Sveučilište Oxford , UK.

Collier, Paul. Duponchel , Marguerit. 2010. *The Economic Legacy of Civil War: Firm Level Evidence from Sierra Leone*. World Institute for Development Economics Reserch

Collier, Paul. 2006. *Economic Causes of Civil Conflict and their Implications for Policy* Sveučilište Oxford , UK.

Collier, Paul. *Natural Resources, Development and Conflict: Channels of Causation and Policy Interventions* Sveučilište Oxford , UK.

Collier, Paul; Hoeffler, Anke; Rohner, Dominic. 2008. *Beyond Greed and Grievance: Feasibility and Civil War* University of Oxford, University of York, University of Cambridge

Curtin, Philip et al. 1995. *African History: From Earliest Times to Independence*. 2nd ed. New York: Addison Wesley Longman.

Gyimah Brempong, Kwabena; Paddison, Oliver; Mitiku, Workie. 2006. *Higher Education and Economic Growth in Africa* Journal of Development Studies, Vol. 42, No. 3, 509–529.

Gylfason, Thorvaldur. 2004. *Natural Resources and Economic Growth: From Dependence to Diversification*

Jang, Seyoung. 2012. *The Causes of the Sierra Leone Civil War*. Završni rad.

Kurečić, Petar. *Geoeconomic rivalries as the origins of Geoeconomic/Geopolitical conflicts: Outcomes of the Geopolitical Economy in a Contemporary World* Sveučilište Sjever. Varaždin.

Kurečić, Petar; Hunjet, Anica; Perc, Ines. *Effects of dependence on exports of natural resources: common features and regional differences between highly dependent states.*

Kurečić, Petar; Lulić, Lukša; Ivančević, Tomislav. 2014. *The Influence of States' Dependence on Natural Resources Exploitation on GDP and GNI per capita: A Comparative Study.* Sveučilište Sjever, Varaždin. Poslovna škola, Zagreb.

Kurečić, Petar; Hunjet, Anica; Kozina, Goran. *The strong role of natural resources in secessionist conflicts: a comparative analysis of main features.* Sveučilište Sjever. Varaždin.

Le Billon, Philippe. *Diamond Wars? Conflict Diamonds and Geographies of Resource Wars.* Sveučilište Britanska Kolumbija.

Newman, James L. 1995. *The Peopling of Africa: A Geographic Interpretation.* New Haven, CT: Yale University Press.

Oomes, Nienke; Vocke, Matthias. 2003. *Diamond smuggling and taxation in Sub-Saharan Africa*

Reader, John. 1998. *Africa: A Biography of the Continent.* New York: Alfred A. Knopf.

Richards, P. 1986. *Coping with hunger: hazard and experiment in a West African rice farming system.* London: Allen & Unwin

Richards, Paul. 2003. *The Political Economy of Internal Conflict in Sierra Leone.* Nizozemski institut za međunarodne odnose. Nizozemska.

World Gold Council, 1999, *A Glittering Future?*, Kings House, London, England

Mrežni i elektronički izvori

African Statistical Yearbook 2014. African Development Bank Group
www.afdb.org, African Union www.au.int

Economic Commission for Africa www.uneca.org (pristupljeno, veljača 2016)

Le Billon, Philippe. 2001. *The political ecology of war: natural resources and armed conflicts*.

Mead, Gary; Leyland, Jill. 1999. *A Glittering Future? Gold mining's importance to sub-Saharan Africa and Heavily Indebted Poor Countries*
www.gold.org

Politička geografija (20) 561–584 www.politicalgeography.com Škola Geografije, Oxford, UK.

Reader, John. 1998. *Africa: A Biography of the Continent*. New York: Alfred A. Knopf.

U.S. Energy Information Administration. <http://www.eia.gov>
(pristupljeno, veljača 2016)

www.africaprogresspanel.org Africa Progress Report 2013 *Equity in Extractives, Stewarding Africa's natural resources for all*

www.globalwitness.org *The Truth About Diamonds: Conflict and development* (pristupljeno, veljača 2016)

www.gold.org *The social and economic impacts of gold mining* (pristupljeno, veljača 2016)

Web izvori

<http://answersafrica.com>

<http://www.afdb.org>

<http://www.au.int>

<http://www.bain.com>

<http://www.diamondfacts.org>

<http://www.eia.gov>

<http://www.enciklopedija.hr>

<http://www.geology.com>

<http://www.globalresearch.ca/the-political-economy-of-diamonds/5118>

<http://www.globalwitness.org>

<http://www.gold.org>

<http://www.newworldencyclopedia.org>

<http://www.politicalgeography.com>

<http://www.statista.com>

<http://www.uneca.org>

<https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/wp2010-90.pdf>

<http://www.peterslarsen.com>

POPIS SLIKA I TABLICA

Slike

Slika 1. Politička karta Podсахarske Afrike	6
Slika 2 Karta položaja Južnoafričke Republike.....	13
Slika 3 Karta položaja Gane.....	14
Slika 4 Karta položaja Zimbabve.....	15
Slika 5 Karta položaja Mali.....	16
Slika 6 Karta sukoba	30

Tablice

Tablica 1: Prirodni izvori nafte, ugljena i plina u Africi.....	8
Tablica 2: Zlato u Podсахarskoj Africi	12
Tablica 3: Razlikovanje ideoloških, geopolitičkih i geoekonomsko- geopolitičkih sukoba.....	20

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, DEJAN STUBIČAR pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada pod naslovom "Rudno bogatstvo kao glavni pokretač ekonomije i uzrok sukoba na prostoru podsaharske Afrike" te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student:
Dejan Stubičar

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, DEJAN STUBIČAR neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom diplomskog rada pod naslovom "Rudno bogatstvo kao glavni pokretač ekonomije i uzrok sukoba na prostoru podsaharske Afrike" čiji sam autor.

Student:
Dejan Stubičar

(vlastoručni potpis)